

La societat que ha de venir

Compromisos ètics des de la societat civil

© dels textos: dels seus respectius autors

© de l'edició: Societat Barcelonesa d'Amics del País / Cercle per al Coneixement

1a edició: Barcelona, Març de 2014

Edita: Societat Barcelonesa d'Amics del País / Cercle per al Coneixement

Disseny: Bernat Ruiz

Coordinació de continguts: Guifré Lloses

Dipòsit legal: B-xxx-xxxx

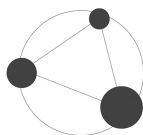
La societat que ha de venir

Compromisos ètics des de la societat civil

AMICS DEL PAÍS

SOCIETAT ECONÒMICA BARCELONESA
D'AMICS DEL PAÍS -1822-

cercle *per al*
coneixement

ÍNDEX

8 / INTRODUCCIÓ

10 / PRÒLEG / **Victòria Camps**

14 / EL PERQUÈ D'UNA ÈTICA EMPRESARIAL / **Josep Maria Vilà**

18 / LA ÈTICA EMPRESARIAL / **Rafael Suñol**

20 / SENSE ÈTICA PERSONAL NO HI HA ÈTICA EMPRESARIAL / **Antoni Garrell**

24 / LAS EMPRESAS INDUSTRIALES Y LA ÈTICA / **Alexandre Blasi**

28 / L'ÈTICA EN LES RELACIONS LABORALS / **Ferran Cardenal**

32 / RELACIONS LABORALS I ÈTICA / **Maria Àngels Valls**

34 / LA ÈTICA (O SU FALTA) EN EL COMERCIO INTERNACIONAL / **Ramon Palacio**

38 / L'ÈTICA EN EL COMERÇ INTERNACIONAL / **Xavier Torra**

42 / L'ÈTICA EN LES ADMINISTRACIONS PÚBLIQUES.
EL CAS DE SANT CUGAT / **Mercè Conesa**

46 / ÈTICA I GESTIÓ PÚBLICA / **Jordi Marin**

50 / ÈTICA I POLÍTICA / **Miquel Roca**

52 / ELS LÍMITS ÈTICS EN LA POLÍTICA / **Joan Majó**

56 / FINANCES I ÈTICA: UNA RELACIÓ IMPRESCINDIBLE / **Joan Cavallé**

60 / ÈTICA A LES FINANCES / **Àngel Pes**

- 64 / L'ÈTICA A LES XARXES / **Joan Brunet**
- 66 / UNA ÈTICA 2.0 PER A UN MÓN 2.0? / **Joan Mayans**
- 70 / ÈTICA I UNIVERSITAT / **Joaquim Coello**
- 74 / ÈTICA I UNIVERSITAT / **Josep Joan Moreso**
- 76 / EL REPTE DE LA CREDIBILITAT / **Màrius Carol**
- 78 / ENTRE LES URGÈNCIES I EL SOROLL / **Albert Sáez**
- 80 / LA ÈTICA I LA CIÈNCIA / **Víctor Canivell**
- 84 / L'ÈTICA EN CIÈNCIA / **Pere Puigdomènech i Ramon Pascual**
- 86 / ÈTICA I TECNOLOGIES PER A LA SALUT. O COM ELS DILEMES NO SÓN SEMPRE SALUDABLES / **Alícia Granados**
- 88 / ÈTICA EN LA ERA DE INTERNET / **Mateo Valero**
- 92 / ÈTICA I SALUT, UN BINOMI INDISPENSABLE / **Núria Terribas**
- 94 / ÈTICA, SALUT I TECNOLOGIES / **Joan Cornet**
- 98 / ÈTICA I TERMODINÀMICA / **Marcel Coderch**
- 102 / L'ÈTICA DE LA MOBILITAT SOSTENIBLE / **Joan Torres**
- 104 / LA CULTURA DE L'ÈTICA / **Carles Duarte**

INTRODUCCIÓ

Uns mesos després d'haver acabat amb la publicació a la nostra pàgina web dels diferents articles del Cicle d'Ètica, en total 29, ens hem decidit a compilar-los tots en una sola publicació per tal que fossin de més fàcil lectura. El Cicle d'Ètica va ser una iniciativa que el Cercle per al Coneixement, comissió de la SEBAP, va voler iniciar fruit de les inquietuds generades en aquest llarg context de crisi i les més que visibles causes i conseqüències que hem viscut durant tot aquest temps en diferents camps d'activitat social, professional o pública. El llibre que teniu a les mans té diverses motivacions. La primera, i més essencial, és la d'aportar unes reflexions necessàries per tal d'encarar el futur amb més optimisme i fomentar que la construcció de la societat del demà es basi en uns nous postulats més amables, sincers, compromesos i responsables. De tots plegats és ben sabut que el context actual de crisi socioeconòmica ha posat en evidència un continu d'accions i conseqüències que, basades en permanents males pràctiques per part de dirigents empresarials, líders institucionals o ciutadans sense càrrecs, ens fa qüestionar el model i el sistema d'organització social construït fins ara. Per tant, heus aquí una primera motivació, la d'aportar una contribució pròpia en aquest debat.

Una segona motivació és la de donar veu als agents i actors. Agents de tota mena i naturalesa, però agents imprescindibles tots ells: el món empresarial, la comunicació i les noves tecnologies, l'administració pública, les finances, la política, la universitat i la ciència,... Diversos camps d'acció i pilars fonamentals en la societat d'avui en dia. Tanmateix, tota reflexió sobre el futur afavoreix l'aparició de veus noves i nous actors; és quasi bé condició obligada tenint present que el futur els pertoca generacionalment i que moralment n'hauran d'assumir la responsabilitat. Però no és menys cert, que la reflexió futura també ha de comptar amb l'experiència d'aquelles veus i actors que han assumit responsabilitats, han fet aportacions i que, amb el pas del temps i de situacions viscudes, constitueixen un bagatge d'expertesa del tot necessari i imprescindible. En molts casos, és l'expertesa d'aquells que encara estan amb càrrecs de responsabilitat social i que continuen amb entusiasme la seva tasca. En aquest cas, hem volgut recórrer a l'expertesa dels autors precisament per això, per mostrar que l'actual forma d'organització de la nostra societat requereix moltes reformes i una reflexió profun-

da i sincera sobre el seu funcionament i les seves conseqüències, però que hi ha un fil de continuïtat entre el passat recent i el futur, i que tenir present l'anàlisi de les veus implicades és una qüestió indispensable.

I finalment, una tercera motivació, que és la que entronca amb els objectius de la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País, entitat impulsora d'aquest document. Una entitat que al llarg dels seus gairebé 200 anys d'història s'ha mostrat com un agent actiu i implicat en el progrés de la societat i dinamitzador de diferents iniciatives cabdals en l'esdevenir del país i la ciutat. Per tant, sent fidels a aquesta tradició la nostra missió és la d'anar fent passos i accions que fomentin la reflexió, l'esperit crític, el positivisme i la contribució social en diverses iniciatives que recullin les millors intencions perquè arribin al conjunt de la societat catalana. Aquest llibre n'és una mostra modesta però important, i esperem que sigui útil en aquests moments tan necessaris.

Victòria Camps / Catedràtica emèrita de Filosofia moral i política de la Universitat Autònoma de Barcelona.

El conjunt d'escrits aplegats en aquesta publicació constitueix un excel·lent resum del que avui en diem "ètica aplicada". L'expressió sembla redundant, ja que tota ètica ho hauria de ser d'aplicada, aplicada a la pràctica. El cas és que tenim una molt completa teoria ètica, que es basteix sobre un conjunt de principis, drets, valors i deures, que tothom més o menys considera que cal respectar i assumir, però que després té una feble repercussió en les pràctiques quotidianes. Es veu en general poc reflectida en les activitats de les empreses, de les entitats financeres, de les administracions públiques, dels mitjans de comunicació, de les xarxes socials, de la recerca científica. Si ens reclamem tot sovint de l'ètica és perquè som conscients que són els valors morals els que fallen quan altres coses van malament. Una crisi econòmica i financera com l'actual ho ha fet palès abastament i ha provocat, si més no, reflexions com les que es reproduïen en les pàgines següents, gràcies a la lloable iniciativa de la societat "Amics del País".

Llegint aquest conjunt de textos, ens adonem que sabem perfectament què és l'ètica. Tots els autors coincideixen en destacar uns quants punts que donen a conèixer cabalment les diferències entre els comportaments correctes i els que no ho són en les diferents activitats professionals. Considerem que l'ètica significa una autoexigència de la persona per la qual s'obliga a tenir en compte un conjunt de principis, de valors o de virtuts majoritàriament acceptats com a orientadors de la conducta. Aquí s'esmenten valors com la confiança, la integritat, l'exemplaritat, la coherència, el bé comú, la transparència, la rendició de comptes, la voluntat de servei, l'honradesa, la

dignitat de la persona, la qualitat de vida, la responsabilitat, l'eficiència o la solvència. La llista no és exhaustiva. És suficient analitzar en profunditat qualsevol d'aquests conceptes perquè es vagi encadenant amb tota la resta i amb d'altres que van sorgint. Tenim darrera molts segles de reflexió filosòfica sobre la moral que n'han bastit els fonaments i, sobretot, l'han dotat de contingut, des de les virtuts aristotèliques, passant per l'imperatiu categòric kantià, fins als principis de la justícia de John Rawls. Una reflexió que ens permet distingir el que s'ha de fer del que no s'hauria de fer, el que ens devem els uns als altres, les obligacions envers la pau social i la convivència, els principis de la justícia social.

Les pautes ètiques ens permeten detectar tot allò que les vulnera i que mostra la incoherència entre el que diem acceptar i el que fem. Des d'un punt de vista ètic es rebutja sense més la definició de les finalitats de l'empresa de Milton Friedman, que posa l'èmfasi prioritàriament en la maximització dels beneficis econòmics desatenent altres objectius. Gràcies a la perspectiva ètica ens adonem que els interessos corporatius acostumen a passar per davant de l'interès comú, que la voluntat de servei no queda ben reflectida en les actuacions polítiques, que hem deixat de creure en l'honradesa dels bancs, que contemplem amb recança i por els avenços que ofereixen les noves tecnologies. No ens fiem de la condició humana perquè ha donat excessives mostres de no estar al nivell del que diu creure i hauria de representar.

Per què és tan difícil? Per què costa tant actuar d'acord amb els principis i valors que teòricament hem consensuat? La resposta és bastant òbvia. Està clar que els comportaments personals són un reflex de la societat en la que vivim i que hem anat construint. Una societat els objectius de la qual no són els que es proclamen des de l'ètica, sinó més aviat la productivitat, la competitivitat, el creixement econòmic, el consum sense fre, la maximització dels beneficis materials que ningú gosa confessar que són l'única fita de la seva activitat, però que és el que de fet funciona. No acabem de creure que els comportaments morals siguin rendibles i fins i tot imprescindibles per a la supervivència, la sostenibilitat i, per descomptat, el progrés cap a un món més equitatiu. Hi ha exemples que ho acrediten, però no són els més visibles. El que destaca és la corrupció, la cobdícia i la desmesura. Com explica el dilema del presoner, tot i sabent perfectament quins serien els comportaments, no més ètics, sinó més racionals, no comptem amb la força, el valor, l'empatia col·lectiva suficient per fer-los realitat. La dificultat, per exemple, d'implantar una ètica comercial internacional és una mostra clara de la impotència de les persones, de les organitzacions i de les polítiques per evadir els dictats dels poders dominants.

Tot i així, i tenint clar que la perspectiva ètica no pot derivar de l'autocomplaença, sinó de la insatisfacció i la crítica, crec que és bona la percepció, recollida en els textos aquí reunits, que si fallen els valors ètics és, sobretot, perquè no aconseguim que formin part de la nostra manera de fer les coses, no aconseguim crear una cultura ètica. Si ens atenem al que els primers pensadors de l'ètica ens van ensenyar, *ethos* significa caràcter, una manera de ser o una personalitat que s'assoleix a partir d'hàbits. No són les lleis les que ens faran més bones persones, tot i que les lleis poden contribuir a canviar els costums. Però equiparar deure moral i llei ens confon, perquè no sempre el compliment de la legalitat és garantia d'un comportament ètic, ni tots els vicis han d'estar regulats per les lleis. Una assimilació precipitada de l'ètica al dret ens ha fet pensar que dotant-nos de més normes ètiques i de codis de bones pràctiques resoldríem les desviacions morals. No és així. El que és important és interioritzar els valors que teòricament inspiren les empreses, l'activitat científica, els mitjans de comunicació o l'actuació política. Interioritzar-los i mostrar-los en la pràctica més que en declaracions axiològiques o memòries de responsabilitat social corporativa. És convenient fer l'esforç de conèixer quins són els criteris i els principis que cal prioritzar, però, com ja digué Aristòtil, el problema no és saber què és la virtut, sinó ser virtuoses. Aquest és el repte.

Avui estem trasbalsats especialment pel fenomen de la corrupció que sembla el paradigma de la falta d'ètica. Ho és, el corrupte no ha sabut interioritzar ni fer seus els valors ètics més bàsics, el corrupte no és una persona íntegra, que viu d'acord amb el que diu que creu. Ara bé, seria equivocat focalitzar el problema ètic només en la corrupció. Si aquesta és més freqüent del que voldríem és perquè, en general, falta un clima de control extern i autocontrol, d'hàbits, de costums que, en tot cas, constitueixen barreres socials als comportaments corruptes i n'afavoreixen el rebuig. Els canvis necessaris han d'anar més enllà d'uns quants retocs legislatius. Necessitem canvis estructurals.

Finalment, si creiem de veritat que l'ètica comença per una exigència personal, per tal de poder ser exigents amb els altres i amb els que ens governen, els canvis han de començar per un exercici d'humilitat i d'autocrítica, que tingui el valor de denunciar tot el que ens desvia del que haurien de ser els objectius últims de qualsevol activitat professional: el bé comú i la justícia social. D'una manera o d'una altra, el bon professional ha de cooperar i ajudar a produir quelcom més que la maximització de tot el que el beneficia personal i corporativament, un objectiu legítim, però insuficient si el que ens preocupa és, a més de ser millors persones, recuperar la credibilitat i la confiança en el que fem.

EL PERQUÈ D'UNA ÈTICA EMPRESARIAL

Josep Maria Vilà / Enginyer i coordinador del Cercle per al Coneixement-SEBAP, reflexiona sobre l'ètica empresarial com a element clau de les empreses del s.XXI ja que configura les bases per a l'eficàcia i la sostenibilitat en un entorn complex i incert que requereix flexibilitat i relacions basades en la confiança.

Quan era estudiant em van donar una definició d'empresa que era: “acció àrdua que persegueix beneficis amb risc”. Efectivament és una bona definició. Una empresa és eminentment acció que precisa: esforç, vigilància, intel·ligència, coneixement, perseverança, etc. També diu que l'empresa persegueix beneficis no assegurats, que ha d'aconseguir-los amb esforç, prenent decisions i efectuant accions que redueixin les incerteses de l'entorn.

Però és una definició incompleta perquè l'Empresa fonamentalment existeix per crear béns i serveis d'interès social. Les empreses hi són per fer coses: automòbils, televisions, serveis de restauració, etc. El diner és un instrument que necessiten pel seu funcionament, important però no central. Com els homes que necessiten l'aire per respirar però, no és el seu objectiu el respirar sinó el conèixer, construir, estimar, etc. Moltes vegades, la pèrdua d'aquesta perspectiva fa considerar les empreses com a paràsits dels recursos i de les persones, en lloc d'estar al servei d'aquestes.

L'afirmació de Milton Friedman que “l'única responsabilitat de les empreses és incrementar els seus guanys (...) y la de generar el màxim rendiment per l'accionista” és, quant menys, esbiaixada o incompleta. Les empreses no hi són per guanyar diners a costa dels seus clients, enganyant-los; o dels seus proveïdors, extorsionant-los; o del seu personal, explotant-lo. Les empreses hi són per crear valor per la societat, és a dir riquesa, encara que no exclusivament dinerària.

Guanyar diners i maximitzar el rendiment dels accionistes és un bon indicador de l'èxit d'una empresa, especialment si és sostenible en el temps. Però perquè ens indiquen que fan bons productes, i serveis, que competeixen bé i que són eficients i creen valor, a llarg termini, per a la societat.

L'Empresa és una activitat humana i, com a tal, es deu a la societat i al seu entorn. Els homes han desenvolupat una sèrie de comportaments a les seves relacions que han optimitzat el funcionament de la vida social. Aquests comportaments marquen el que és acceptable pel conjunt de la societat i el que no ho és. És a dir, el que generarà reforçaments positius, millora i creixement de les relacions entre els seus membres i, en el cas contrari, el que generarà rebuig i complicacions. Per tant, la clau de l'èxit rau no tan sols en els processos sinó també en les relacions entre els agents econòmics que ho fan possible. És a dir, en el com es fan les coses.

A finals del segle XX és va prendre consciència d'aquest fet i va començar el desenvolupament del que es coneix com Responsabilitat Social Corporativa. Com una manera de compensar la societat de les conseqüències d'algunes de les activitats de les empreses implicades. Però no és una actuació d'ètica empresarial si no més aviat un succedani amb implicacions, en molts casos, de màrqueting corporatiu.

L'ètica empresarial no es pot reduir a les pràctiques compensatòries d'actuacions si no nocives, com a mínim poc d'acord amb el que és acceptable socialment parlant. O en altres casos a un favor o regal que es fa a la societat per demostrar el seu compromís. Això està bé però no ha de ser un substitut de l'autèntica ètica empresarial.

Segons l'European Business Ethic NetWork (EBEN) l'ètica dels negocis és "una reflexió sobre les pràctiques de negoci en les que s'impliquen les normes i valors dels individus, les empreses i la societat". No és un complement sinó una manera de fer la pròpia activitat de les empreses. És a dir, l'ètica entesa com els bons costums, o formes de fer les coses, per part de les empreses i dels homes i dones que li donen vida.

A tall d'exemple podríem citar uns quants d'aquests comportaments. En primer lloc, la confiança. Entre els clients, que reconeixen la reputació de l'empresa i confien en el seu comportament quan hi ha dificultats. El mateix passa amb els proveïdors i treballadors. Un entorn de confiança permet sortir-ne més beneficiat en situacions imprevistes o complicades, que aplicant les estrictes regles comercials o de mercat. Un altre és la integritat, és a dir, la coherència entre el que es diu i el que es fa. Una garantia de sos-

tenibilitat en les relacions humanes i també empresarials que constitueix un puntal per crear el clima de confiança abans esmentat. També ho és la transparència en la transmissió de les informacions. Un equip de persones, o una empresa, que disposa d'una bona informació, més enllà del que precisa cadascú, és una garantia de poder prendre decisions en casos no previstos, o d'evitar caure en paranys, perquè una més ampla visió els hi pot permetre.

Una empresa no està configurada com una màquina de produir béns o serveis en la que tot està previst per unes determinades regles, normes i procediments establerts. Al contrari, les empreses al segle XXI s'enfronten a més grans incerteses que en èpoques anteriors, en bona part degudes a la globalització dels mercats i al treball en xarxa, com a conseqüència de la pròpia externalització de bona part de les seves activitats. En un entorn més complex i incert es precisa més flexibilitat, ja no valen receptes antigues basades en regles derivades del maquinisme del segle XIX.

En un entorn més competitiu les empreses han d'extremar l'eficàcia en els seus processos productius i comercials. Però per altra banda, en un entorn tant ràpidament canviant, les empreses han d'incrementar també la seva capacitat d'adaptació. Les regles, ben fonamentades, garanteixen l'eficàcia en els processos dintre d'entorns poc canvians. Quan no és així s'ha d'apel·lar als valors que, constituint el marc ètic establert per l'empresa en qüestió, ajuden a prendre les decisions més adients.

L'ètica empresarial no és una qüestió de bones intencions, sinó d'eficàcia i supervivència. A vegades sembla que el comportament no ètic pot comportar avantatges en una situació en un moment determinat, però, a llarg termini, deteriora les relacions corporatives a la xarxa de clients, proveïdors, empleats, etc., d'una empresa que té voluntat de pervivència.

No hi ha receptes que determinin quins són els valors que han de constituir l'ètica d'una determinada empresa, com no n'hi ha per determinar les regles de funcionament que la fan eficaç. Cadascuna ha de trobar el seu camí. El que sí que existeix és una condició necessària per aconseguir l'èxit en aquestes qüestions: l'exemple donat pels seus directius.

Article publicat el 18 de març de 2013

LA ÉTICA EMPRESARIAL

Rafael Suñol / Presidente de Memora. Enumera acciones que configuran la ética empresarial: acciones que forman parte de la cultura de la empresa, que están presentes en todos sus ámbitos y que tienen perspectiva a largo plazo.

El concepto de “ética empresarial” no se limita a un aspecto legal. Es necesario mucho más. Damos por sentado, aunque no está de más indicarlo, que una “empresa ética” no debe producir ni distribuir armas o drogas, ni fomentar o permitir la prostitución y el tráfico de personas y capitales. Tampoco lo será aquella que defrauda al fisco.

La ética empresarial debe formar parte de la cultura de la compañía y estar presente en todos sus ámbitos de actuación. Estableciendo métodos y sistemas transparentes en sus relaciones con las distintas administraciones. No engañando, ni mintiendo a sus clientes, proveedores y empleados. Con un departamento de compras que siga escrupulosamente su manual de aceptación de proveedores y sus decisiones sean auditables. Y exista un código, aprobado por el Consejo, con los criterios por los que se rige “Compras”. Cuando busca con sus clientes una “política de acuerdos” a largo plazo y cumple con sus compromisos. Cuando no emplea una comunicación engañosa. Cuando está dispuesta a rectificar y retirar del mercado productos “defectuosos”, ya sea por responsabilidad propia o de algún proveedor. Cuando “cuida” a sus empleados: deja de considerarlos “recursos” para tratarlos como colaboradores y socios. Un tratamiento que va más allá de su remuneración: les informa transparentemente de la marcha de la empresa, de sus proyectos, de qué espera de ellos...

No es ética la empresa que paga a sus ejecutivos sueldos e incentivos desproporcionadamente altos y, en muchos casos, escandalosos. Lo es aquella

que fomenta el talento y la competencia, y rechaza el enchufismo, el “peloteo” y la antigüedad como criterio de proyección profesional. Que tiene una política explícita de “género”. Que fomenta la toma de responsabilidades por parte de las mujeres y, especialmente, de las madres. Que persigue la igualdad de retribución sin distinción de género. Que estimula a los empleados a organizarse para la representación de sus legítimos intereses.

Una empresa es ética si se dota de un código de buen gobierno. Lo publica, lo sigue y da transparencia a sus resultados. Es claramente insuficiente editar una Memoria de Responsabilidad Social Corporativa. Debe tener una política clara con respecto a los *stakeholders*. Y, sobre todo, una CADENA DE VALOR ESTABLE en el tiempo. Esto significa que piensa en el largo plazo, que tiene vocación de permanencia, que sus resultados no se ven influenciados por disputas entre los accionistas o compras y ventas especulativas. Que tiene un buen sistema de gobierno y gestión, con separación de poderes entre el presidente y el consejero delegado, etc.

Empresas que, como Mercadona y El Corte Inglés, fidelizan a sus proveedores estableciendo pactos de confianza en los que prima la credibilidad. Donde la afinidad cultural es un valor a no perder frente a unos costes teóricamente menores a corto plazo. Empresas que celebran la iniciativa del presidente Obama de ligar los intereses de Estados Unidos con los de Europa.

Pero todos estos requisitos, ciertamente complejos de asumir y gestionar, ¿son rentables para los resultados a largo plazo de la empresa o son un coste –a veces necesario– para mantener la reputación? Un vistazo a los últimos hechos relacionados con la ética (transparencia, buen gobierno) nos puede ayudar.

La Fundación Compromiso y Transparencia (FCyT) nos ilustra con tres de los últimos mayores errores cometidos por empresas cotizadas. El del Comité de Auditoría de Bankia que aprueba las cuentas, sin el informe de auditoría de Deloitte, con 305 millones de euros de beneficio para luego registrar pérdidas de 3.000 millones. El del Banco Santander, que no destituye a su consejero delegado tras ser condenado por un delito, luego indultado por el Gobierno y que posteriormente el Tribunal Supremo enmendó. El del Consejo de Telefónica, que sin consultar a la Junta, decidió aprobar un paquete de incentivos de 450 millones de euros a sus directivos, coincidiendo con un recorte del 20% de su plantilla.

Article publicat el 18 de març de 2013

SENSE ÈTICA PERSONAL NO HI HA ÈTICA EMPRESARIAL

Antoni Garrell / Enginyer industrial, apel·la a l'ètica personal per assolir l'ètica professional i empresarial. "Actuar èticament comporta en primer lloc esdevenir coherent. Coherents en les actuacions pròpies, professionals o com a ciutadà, i en les col·lectives que s'enquadren en el desplegament empresarial. Actuar des de la coherència implica desenvolupar-se d'acord als valors que tenyeixen el comportament, és llavors quan hom pot parlar d'ètica professional i empresarial, ni abans ni després".

Aquests dies, quan la crisi sembla que no té fi, quan els casos de corrupció afloren arreu, tot evidenciant que en l'exercici de la professió els interessos que mouen les persones i les organitzacions no estan sempre regits pels valors que hauria de tenir el comportament humà, hom s'hauria de preguntar fins quan l'ètica professional i l'ètica empresarial pot existir sense enquadrar-la en l'ètica en el sentit més ampli; és a dir, en el comportament quotidià de les persones, ja sigui en les relacions interpersonals, en la convivència i en el respecte al planeta Terra, que no és nostre, és sols un préstec que ens fan les futures generacions. Crec que no hi ha ètica professional ni ètica empresarial sense assumir que un bon professional, un bon emprenedor, o un bon directiu o empresari ha de ser bon ésser humà. Sense aquesta condició que esdevé necessària i imprescindible l'ètica és sols un paper escrit, quelcom que serveix per les operacions de màrqueting o per justificar actuacions inexplicables.

Certament els éssers humans som acció, pensament i sentiments, tres components que sols quan esdevenen sinèrgics i simbiòtics aflora la coherència. Conseqüentment, actuar èticament comporta en primer lloc esdevenir coherent. Coherents en les actuacions pròpies, professionals o com a ciutadà, i en les col·lectives que s'enquadren en el desplegament empresarial. Actuar des de la coherència implica desenvolupar-se d'acord als valors que tenyeixen el comportament, és llavors quan hom pot parlar d'ètica professional i empresarial, ni abans ni després. Són els valors el que fan que quan s'apel·la a l'ètica empresarial, per justificar les actuacions, les paraules no

siguin quelcom buit, retòrica per justificar l'injustificable o per girar el cap al sofriment aliè, fruit dels desequilibris creixents que assoleix la societat. Una societat cada cop més fragmentada i en la qual, emparant-se en "cal actuar amb professionalitat", sovint es mira cap un altre costat aparcant la coherència i buscant la comoditat, o mantenint les posicions de teòric privilegi o posició dominant.

Els valors són els que sustenten l'ètica en general, i molt especialment l'ètica empresarial per garantir l'alineament de tot l'equip en actuar d'acord amb allò que és desitjable, i a la vegada foragitar el que és menyspreable i no s'ha de fer. Valors que no poden ignorar la realitat socioeconòmica, ni els aspectes associats als desequilibris mediambientals i els imprescindibles criteris en relació a la sostenibilitat, ni el legítim progrés social, ni molt menys pot ignorar que tot desenvolupament empresarial ha d'anar acompanyat del desenvolupament professional dels seus membres i a la conciliació del mateix amb el desenvolupament personal, aspectes que no poden menystenir la tradicional i injusta discriminació de gènere que sofreixen les dones en una societat que, aprofitant la maternitat, aparta de llocs de responsabilitat persones altament preparades i compromeses. Uns valors que han de guiar el desenvolupament productiu de l'empresa en un context d'una societat i una cultura cada cop més global, heterogènia, desequilibrada i desregulada.

Tot un conjunt de valors que han de regir les actuacions de cadascun dels membres de l'empresa. Conseqüentment, l'ètica empresarial és quelcom que ha d'impregnar l'actuació de cadascun dels membres de l'organització, a tots sense exclusions, de tal manera que sols s'assolirà el repte d'actuar amb els valors associats –actuar d'acord amb el que és desitjable i foragitar el que no és desitjable– si en el sí de l'empresa cadascun dels seus membres ho interioritzen com a codi de conducta propi. Llavors el grup esdevé equip, un punt d'unió que comporta que els seus membres practiquin la coherència en un marc de responsabilitat, lleialtat, transparència i honestedat. Uns valors que traspuen de l'empresa cap a l'exterior i que obliguen a que ella, com organització, sigui a la vegada corresponsable del progrés col·lectiu i del bé comú.

L'ètica empresarial, en conseqüència, no és tan sols un conjunt de valors i principis escrits i divulgats, sinó que és una cultura assolida per a tots i cadascun dels seus membres, amb un triple objectiu: treballar per l'eficiència, fer més amb menys; possibilitar el creixement humà i personal de cadascun dels seus membres, sense exclusions, posant com a únic sostre la voluntat i les pròpies capacitats; i en tercer lloc assolir una plena sintonia amb la

societat on es desenvolupa, tot acceptant el repte de corresponsabilitat en el desenvolupament col·lectiu i el progrés social.

Conseqüentment, l'ètica empresarial està íntimament lligada a l'ètica professional, a la forma d'exercir l'activitat professional, i aquesta amb el comportament i els valors que regeixen el dia a dia de cada ésser humà. Aquest darrer aspecte és el fonament de l'edifici ètic de tota organització, ja que obliga a que cada persona es qüestioni si les seves actuacions s'enquadren en els valors que comporten que cada persona actui amb coherència i a la vegada a pensar en la societat en la que hom està immers, sabent que el que es desenvolupa busca el progrés empresarial, tot respectant i facilitant el desenvolupament col·lectiu.

Ètica personal actuant des de la coherència, ètica professional desenvolupant l'activitat en el marc d'assumpció dels principis i valors que impregnen l'organització, són els dos pilars que permeten assolir l'ètica empresarial i no a l'inrevés, ja que un cop més caldria entendre que en llibertat són les persones les que fan l'organització i no l'organització la que fa les persones.

Article publicat el 8 d'abril de 2013

LAS EMPRESAS INDUSTRIALES Y LA ÉTICA

Alexandre Blasi / Doctor Ingeniero Industrial. Para él, la ética consiste en trabajar para mejorar cada día, cumpliendo con los deberes sociales y asumiendo la responsabilidad de cuestionar continuamente el comportamiento de cada uno de nosotros, evitando los paradigmas y prejuicios falsos.

Hace unos días, en el curso de una conferencia, comenté el tema de las “comisiones”. Uno de los asistentes, directivo de unos 35 años con formación universitaria, dijo que si a él le ofrecían dinero para favorecer una opción la aceptaría sin problemas. Lo dijo sin ningún tipo de pudor. Hacer estas “trampas” no es ético, no favorece a la sociedad, no es moralmente aceptable, no favorece la organización industrial de la que recibe un salario, pero estamos en un sociedad que exalta o defiende a los pícaros como el Lazariello de Tormes, o a los que entran en el transporte público sin pagar, o al listo que se pavonea de engañar a Hacienda.

A lo largo de mi vida profesional he tenido distintas ofertas y peticiones de ofertas de este tipo. De las ofertas no he aceptado ninguna, excepto una vez que negocié a fondo la comisión que me ofrecían para finalmente exigir que lo pusieran en la factura, para gran enfado del proveedor. De las peticiones de ofertas he tenido que ceder frente a algún cliente poderoso, limitando al máximo posible su alcance ético irregular.

He tenido otras experiencias como escuchar que las empresas son corruptas, que sólo piensan en la maximización del beneficio, que las deslocalizaciones son para incrementar los beneficios, la explotación de los trabajadores, que si las bandas salariales o las revisiones a la baja, etc. Se habla menos de comprar en otros países para no pagar impuestos, del absentismo exagerado, de los robos de material, la baja productividad, la poca motivación para mejorar la calidad del producto, de las copias ilegales, entre otras

muchas cosas. El tema es que son las empresas y en particular las industriales, incluidas las de servicios, las que crean riqueza para un país, las que dan trabajo a través de más capas sociales, las que hacen más I+D, mientras que otras son fuentes de gasto. Hay empresas y organizaciones buenas y malas, éticas y no éticas, como las personas. Somos las personas que hacemos buenas o malas, éticas o no éticas, las organizaciones. Como sociedad, al generalizar establecemos un nivel de valores y al tratar a todos, buenos y malos, por el mismo rasero, fomentamos la mediocridad.

Tratar la ética es tratar un tema que afecta a toda la sociedad. Cada persona con distintos niveles de responsabilidad según sea su posición en la organización, según el ejemplo con el que actúen, según el criterio de justicia organizativa y retributiva que apliquen. Usando la fuente de conocimiento popular, Wikipedia, una sentencia ética, juicio moral o declaración normativa es una afirmación que contendrá términos tales como “bueno”, “malo”, “correcto”, “incorrecto”, “obligatorio”, “permitido”, etc., referidas a una acción, una decisión o incluso también las acciones de quien actúa o decide algo. Cuando se emplean sentencias éticas se está valorando moralmente a personas, situaciones, cosas o acciones.

Un empresa, organización, industrial, pública o privada debe velar por el interés de la sociedad que la compone y que le rodea. Por un lado están las personas, su organización, su eficacia y eficiencia, su supervivencia y la cuenta de resultados. Por otro la sociedad en general pagando sus facturas a tiempo, sus impuestos, y contribuyendo a su mejora. Quien no paga sus facturas, sus impuestos y no contribuye a la mejora social no es ético.

En general, cuando vamos a comprar un producto o un servicio la decisión la tomamos sobre la base de una percepción de la misma calidad requerida al mejor precio. Esta decisión es la normal en el mundo industrial. El precio lo fija el mercado en la mayoría de casos y la competencia es internacional. El directivo y empresario industrial se enfrenta a una búsqueda permanente por la mejora continua en términos de flexibilidad, velocidad, confiabilidad, calidad, costes, de eficacia organizativa en todos sus aspectos y ello conlleva motivar el equipo de personas que lo rodea, pero también exigir y retribuir con justicia, seleccionar las personas y evaluarlas y, en el límite, despedirlas cuando su aportación a la organización no sea la adecuada. Cito un artículo aparecido en La Vanguardia que se titula “En una organización lo [y el] que no suma resta”. Despedir una persona o un colectivo es el reconocimiento de un fracaso que es necesario afrontar y corregir. La empresa y organización industrial que trabaja día a día para mejorar,

para estar en el mercado manteniéndose competitiva, cumpliendo con sus deberes ciudadanos y sociales, cuidando el entorno, es una empresa ética más allá de tener la certificación de responsabilidad social corporativa. En este punto cito a la profesora Victoria Camps cuando dice que “la ética no es una colección de normas, es una sensibilidad”.

¿El exigir es ético? ¿Hay una ética para empresarios y directivos distinta que la de los empleados? ¿O para los ciudadanos? ¿El concepto de ética es distinto para los europeos o para los orientales? ¿Hombres o mujeres? ¿Políticos o ciudadanos? Personalmente creo que es ético exigir primero de nosotros mismos y después a los que nos rodean en términos de comportamiento y por responsabilidad hacia nuestro entorno.

¿Qué es una norma ética o moral? ¿Se deben respetar las reglas? No todas las normas son justas o ajustadas al entorno que evoluciona, quizás porque vienen de razones históricas o culturales. Desde que se ha limitado la velocidad en las carreteras ha bajado el número de accidentes y desde que se ha limitado el uso del tabaco han empezado a bajar las enfermedades relacionadas con su consumo. Para conseguirlo ha sido necesario introducir unas medidas coercitivas. Si Picasso, Van Gogh o Stravinski hubieran respetado las reglas no tendríamos sus obras de arte. La pregunta es pues qué debemos respetar y lo que no es necesario respetar. En mi opinión tenemos la responsabilidad de cuestionarnos permanentemente lo que es éticamente y moralmente correcto de lo que no lo es, rompiendo o aparcando aquellos paradigmas falsos que por distintos caminos nos han impuesto, y de este modo contribuir a una sociedad mejor y con menos limitaciones artificiales. Ello implica asumir el riesgo y la responsabilidad de las consecuencias que todo ensayo conlleva.

En las escuelas de negocios se acostumbra a decir que competir por precio es equivocado, que debemos producir productos de mayor valor añadido, lo que es cierto, pero esto lo saben todos los competidores nacionales e internacionales. Si queremos estar en sectores como el automóvil o el de la electrónica de consumo con una gama completa además de buenos y nuevos productos debemos saber pedir o exigir a toda la cadena de suministro y al conjunto de colaboradores mejoras continuamente según los plazos, a tiempo, los costes presupuestados o más bajos, y con la calidad requerida o mejor. No vale contestar que lo tendremos cuando nos venga la inspiración y debemos ser competentes para exigirnos lo que al fin y al cabo nos exigen nuestros clientes dentro de los ámbitos de la ética, la moral y la legalidad.

La competitividad para hacerlo mejor, saber hacerlo mejor con eficacia y eficiencia, con lealtad y justicia, sin mentir y sin hacer trampas, se debe enseñar y se debe practicar. El sentido moral, ético, se enseña en casa, en la escuela, en la universidad y se practica y aprende en la vida, y al que no contribuye y al que hace trampas se le castiga.

Article publicat el 8 d'abril de 2013

L'ÈTICA EN LES RELACIONS LABORALS

Ferran Cardenal / Advocat especialista en Dret Laboral, repassa la història i l'evolució del dret laboral, configurat per garantir l'equilibri entre les dues parts contractants, i apunta per la seva redefinició tot construint un context macroètic global capaç d'assumir els reptes planetaris actuals.

Primeres reflexions

1. El treball és el principal instrument que tenen les persones per obtenir els mitjans necessaris per cobrir les seves necessitats. Si manca el treball –o de les possibilitats d'obtenir-ne– manca la principal via d'obtenció de recursos per sobreviure. Aquesta és la situació de milions de persones al nostre país i el seu nombre tendeix a augmentar.

2. Però el treball no és tampoc garantia de supervivència. Un nombre important de treballadors percep pel seu treball un salari insuficient per assolir uns nivells de vida dignes. Són els “treballadors pobres” (els *working poor*). És a dir, persones que treballen però que amb les seves retribucions no superen el llindar de la pobresa. Al voltant d'un 12,7% de les persones pobres són persones que treballen i aquest percentatge va en augment.

El Dret del Treball, garantia d'equilibri entre les parts contractants

El Dret del Treball es va configurar per regular adequadament les prestacions laborals en una societat industrial. La necessitat de protegir el treballador com a part contractual més feble i restablir un equilibri entre els drets i les obligacions de les parts és el que justifica la seva existència. En els seus orígens la intervenció de l'Estat es va limitar a la tutela dels grups socials més oprimits o als aspectes més rellevants de l'explotació dels treballadors. En una fase posterior l'intervencionisme estatal es va ampliar a noves matèries (salari, seguretat en el treball, aprenentatge) i a regular les relacions col·lectives del treball (sindicats, negociació col·lectiva, vaga) com

a reacció davant les amenaces d'un moviment obrer fortament ideològic i revolucionari.

Però aquesta evolució i consolidació del Dret del Treball va ser acompanyada d'un contracte social tàcit entre patrons i obrers que va permetre obtenir beneficis a ambdós col·lectius. Es considerava bo que els salaris fossin suficients perquè això augmentava el poder de consum dels treballadors; que a una empresa li anés bé també era important per als seus treballadors, que compartien els seus potencials beneficis. Era normal que els sectors més rendibles de les empreses compensessin els menys rendibles atès que no totes les activitats de l'empresa havien de tenir una rendibilitat màxima si aquesta en el seu conjunt tenia beneficis.

La globalització y la desregulació

Però aquest històric contracte social s'ha rescindit i mantenir avui els principis que el sustentaven resulta impensable. S'ha produït un canvi del model productiu que requereix canvis organitzatius. Però aquest canvi ha suposat també un canvi de valors. La competitivitat i la productivitat s'han convertit en els dos objectius bàsics, i la reducció de costos i la maximització de beneficis en els principis rector de l'actuació de les empreses. Això comporta externalitzacions, subcontractacions, reduccions dels costos salarials, precarietat laboral, etc. I com a eix central, la reducció del paper de l'Estat en la vida econòmica i les seves conseqüències lògiques: la desregularització i les privatitzacions. A això s'hi afegeix la desintegració del sistema d'interlocució social. La conseqüència és un canvi en el paper del Dret del Treball. Alguns autors parlen, fins i tot, de la seva desaparició. Es culpa al Dret del Treball, i al seu sistema d'equilibris, d'impedir el creixement de l'ocupació i de l'economia. I si cal optar entre creixement econòmic i drets laborals la tria es realitza a favor del primer i en detriment d'aquests últims.

La darrera reforma laboral va en aquesta direcció: ha alterat de manera substancial la relació de poder entre empresaris i treballadors i ha introduït importants canvis en el conjunt de la normativa laboral, en perjudici dels darrers. Ha canviat les regles de joc. Per citar només un exemple: imposa una limitació a la ultraactivitat dels convenis col·lectius que en pot deixar milers sense validesa en els propers mesos.

Des d'un punt de vista ètic cal preguntar-se si són realment incompatibles els drets laborals i el creixement econòmic i de l'ocupació. De la mateixa manera que cal també qüestionar-se: són èticament acceptables els sous multimilionaris dels directius de les grans empreses, els grans beneficiaris

del nou model econòmic? ¿Són èticament acceptables els expedients de regulació d'ocupació de les empreses amb beneficis? essent rebutjable l'economia submergida, és èticament condemnable que hi recorrin els aturats en situació de marginalitat? Entre moltes d'altres preguntes.

Últimes consideracions:

1. En economia, els que dominen un bé escàs poden imposar les seves regles, llevat que el poder polític limiti els seus efectes. La situació actual, en què la demanda d'ocupació supera amb escreix l'oferta, col·loca els ocupadors en una situació de superioritat i la reforma laboral no ve a moderar, sinó a reforçar, aquesta posició. Per això la crida a l'ètica en les relacions laborals és avui més important que mai. El compliment de la legalitat no és garantia d'un comportament ètic.

2. Després dels canvis experimentats en un món globalitzat cal recontextualitzar l'ètica ajustant-la a les noves realitats del món laboral. I cal construir –o reconstruir– una macroètica capaç d'assumir les conseqüències planetàries del desenvolupament tecnològic, de la globalització i de la nova societat que està sorgint.

Article publicat el 3 de maig de 2013

RELACIONS LABORALS I ÈTICA

M. Àngels Valls / Investigadora de l'Institut d'Estudis Laborals (IEL) d'ESADE i col·laboradora del Departament de Direcció de Persones i Organització d'ESADE, aposta per unes relacions laborals de qualitat que permetin a les empreses afrontar els reptes d'un entorn canviant.

La manera de “fer negocis” i, sobretot, el paper de l'ètica dels negocis i de les empreses, s'està convertint en el centre d'un debat i una reflexió ineludibles, propiciats fonamentalment per l'entorn de crisi en què estem immersos. Aquesta és una crisi que va més enllà de les institucions financeres i econòmiques, que afecta de manera molt determinant el nostre teixit social.

Alguns líders polítics de països de la Unió Europea proclamaven que era necessari reformar el capitalisme en veure la crisi financera que ens arribava de l'altra banda de l'Atlàntic.

En moltes ocasions segurament hem confós el terme “negocis” amb “empreses”. Però hem de ressaltar que les empreses són molt més que simples negocis. Les empreses són un motor de riquesa econòmica i social. Les hem de reconèixer com a agents actius en el procés de construcció i transformació social, en tant que la seva mirada està posada en el llarg termini, amb voluntat de ser i d'adaptar-se per romandre.

En aquest sentit i en aquest context és on hem de situar les relacions laborals: un espai –l'empresa– en el qual empresari i treballadors, partint de plantejaments no sempre coincidents, cerquen punts de trobada i d'equilibri.

L'ètica de les relacions laborals no té uns fonaments que no puguin ser necessaris en altres tipus de relacions: coneixement i reconeixement entre les parts, respecte mutu, transparència, voluntat d'entesa i compromís. Quan aquests elements són presents, poden donar-se unes relacions laborals de

qualitat, que aportin a l'organització la capacitat d'afrontar els reptes d'un entorn canviant. Aquest actiu intangible no esdevé realitat d'un dia per un altre. Com totes les relacions, les laborals requereixen temps per anar teixint un marc de confiança que possibiliti arribar a acords: allò que se'ns imposa no té recorregut, mentre que allò que compta amb la força de l'acord té una capacitat transformadora de la realitat.

Cada organització és la protagonista de les seves relacions laborals. Certament, aquest és un àmbit en què el marc regulador té un paper rellevant, però no aporta els continguts que fan realitat i construeixen unes relacions laborals de qualitat. Els recents canvis en aquest marc regulador que han arribat de la mà de la darrera reforma laboral deixen entendre que el legislador veu en la negociació i en l'acord entre les parts un fre per a la flexibilitat que requereix l'empresa.

Precisament aquelles empreses que veien les relacions laborals com un passiu, en el curt termini veuran en la possibilitat de "vèncer" una drecera per a la necessitat de "convèncer". Però el poder de la convicció i el de la constricció no són ben bé el mateix. Els efectes secundaris de les negociacions (o de les no-negociacions) resten latents. Tota negociació, més enllà del resultat visible, n'amaga un altre de més rellevant: el valor subjectiu, que no deriva de quin sigui el resultat de l'acord, sinó de com s'hagi assolit aquest acord.

A escala d'empresa i de diàleg social, el context de crisi també és un repte per a les relacions laborals. No podem oblidar que el model català de relacions laborals ha estat un referent i un actiu en la construcció del nostre model econòmic i social que, de ben segur, per a una societat econòmicament avançada i socialment justa ens és i ens serà necessari.

Article publicat el 7 de maig de 2013

LA ÉTICA (O SU AUSENCIA) EN EL COMERCIO INTERNACIONAL

Ramon Palacio / Ingeniero y ex vicepresidente del Cercle per al Coneixement, cuestiona los pilares sobre los que se han construido las instituciones supranacionales encargadas de regular el comercio internacional y aplaude el surgimiento de iniciativas de transparencia internacional para acabar con la impunidad y la corrupción.

La ética es la rama de la filosofía que estudia el hecho moral, cómo se justifica racionalmente y cómo se ha de aplicar un sistema moral a nivel individual y social. Y por moral entendemos las reglas y valoraciones sobre costumbres, acciones y sentencias.

Es por tanto de aplicación universal. Incluyendo a la economía, a la producción de bienes y a su comercialización, y es más aplicable si cabe en una economía globalizada basada en el comercio internacional.

En esta economía global, con movimientos de personas, de bienes y de dinero, las relaciones comerciales no son sólo la compraventa de productos y servicios, sino que incluyen también las remesas personales, las decisiones de inversión y los movimientos de capitales.

La sociedad de las naciones se ha dotado de tres instituciones multilaterales para regular el comercio internacional, a saber, el Banco Mundial (BM), el Fondo Monetario Internacional (FMI) y la Organización Mundial de Comercio (OMC).

Según su propia web (bancomundial.org) el Banco Mundial no es un banco en el sentido habitual, sino más bien una asociación singular cuyo propósito declarado es combatir la pobreza y apoyar el desarrollo. El Banco Mundial está formado por dos instituciones propiedad de 188 países miembros: el Banco Internacional de Reconstrucción y Fomento (BIRF) y la Asociación Internacional de Fomento (AIF), con el objetivo declarado de reducir la

pobreza en los países de ingreso mediano y las naciones pobres con capacidad crediticia, mediante la otorgación de préstamos a bajo interés, créditos sin intereses y donaciones a los países en desarrollo para apoyar una amplia gama de inversiones en educación, salud, administración pública, infraestructura, desarrollo del sector privado y financiero, agricultura y gestión ambiental y de recursos naturales.

Por otra parte el FMI declara como su principal propósito asegurar la estabilidad del sistema monetario internacional, es decir el sistema de pagos internacionales y tipos de cambio que permite a los países (y a sus ciudadanos) efectuar transacciones entre sí. Declara asimismo que este sistema es esencial para fomentar un crecimiento económico sostenible, mejorar los niveles de vida y reducir la pobreza. Recientemente, el FMI ha clarificado y actualizado su cometido a fin de cubrir toda la problemática de la macroeconomía y del sector financiero que incide en la estabilidad mundial.

Asimismo, la OMC se define en su web (www.wto.org) diciendo algo que puede verse desde distintas perspectivas. Es una organización para la apertura del comercio. Es un foro para que los gobiernos negocien acuerdos comerciales. Es un lugar en el que pueden resolver sus diferencias comerciales. Aplica un sistema de normas. En lo fundamental, la OMC es un lugar al que los gobiernos miembros acuden para tratar de resolver los problemas comerciales que tienen unos con otros.

En suma, los tres organismos impulsan la desregulación del comercio y la libertad de movimientos de mercancías y capitales mediante la otorgación de créditos y mediante normas que obligan y están sujetas a sanciones por incumplimiento, como método de desarrollo económico.

Las condiciones exigidas para la concesión de créditos son, fundamentalmente, profundizar en la economía de mercado libre, es decir, eliminación de aranceles y limitación de la protección social, y han puesto a competir naciones en desarrollo con empresas de economías desarrolladas, sobretudo norteamericanas y europeas (y recientemente chinas), con efectos desastrosos para las economías en desarrollo. Basta recordar la crisis latinoamericana de los 80, la del Sudeste asiático de los 90 y la crisis africana de siempre.

En el caso africano, la eliminación de aranceles a la importación de productos alimentarios facilita la entrada en esos mercados de elaborados alimenticios europeos, olvidando que la Unión Europea dedica dos tercios de su presupuesto a la Política Agraria Común (PAC) para subvencionar la agricultura y ganadería europeas.

Para África quizá el postcolonialismo ha sido peor que el colonialismo, atada de pies y manos por su deuda permanente, gestionada por dictaduras locales apoyadas por organismos internacionales que defienden intereses de corporaciones occidentales. Se han impulsado monocultivos sujetos a especulación de precios desde el lado de la demanda y abandonado la flexibilidad y la capacidad de autoabastecimiento.

Estos mismos procedimientos de crédito a cambio de reformas liberales se están aplicando ahora al sur de Europa –se llaman rescates bancarios e intervención– con resultados visibles para todos en Grecia, Portugal, España (¿los PIGS?), próximamente en Italia y Francia, y quizá en la propia Alemania. El modelo de sociedad del bienestar, la Europa del ciudadano, se ha acabado. Ahora viene la Europa –y el mundo– del individuo y de la corporación empresarial.

Esta misma Europa que permite en su propio seno los paraísos fiscales, no ya sólo Andorra o Mónaco, sino también Gibraltar y las distintas islas del Reino Unido y el propio Luxemburgo, sede de los servicios y de la secretaría general del parlamento Europeo.

Nuestra economía post industrial se ha vuelto especulativa. Nuestro sistema financiero se ha vuelto especulativo. Nuestras corporaciones ahora especulan con las materias primas, además de las clásicas referencias de valor (oro, plata, etc.) y energéticas (gas, petróleo, uranio, entre otras), también con los materiales sensibles para la tecnología (tantalio, etc.) y las materias alimentarias (trigo, maíz, arroz, cacao, azúcar), con consecuencias significativas, sino brutales, para poblaciones locales dependientes de estos productos.

Estamos en un cambio como ya todos hemos aceptado, no en una época de cambio sino en un cambio de época, con la irrupción de la potencia de China en el comercio, en las finanzas internacionales y en la obtención de materias primas en África –lleva implícito un cambio en los modos de relación y en el post-colonialismo– con la incorporación al mercado de consumo de miles de millones de personas de los BRICS –Brasil, Rusia, India, China, Sudáfrica–, con la insostenibilidad del modelo de bienestar europeo, con la insostenibilidad del modelo de consumo energético, con amenazas de sostenibilidad ecológica y de cambio climático –del nuevo clima errático de vientos y lluvias, fuera de tiempo y lugar.

Bienvenidas sean las iniciativas de transparencia internacional, de señalación de los paraísos fiscales por el Consorcio Internacional de Periodistas

de Investigación (www.icij.org) y los recientes acuerdos en las Naciones Unidas de regulación del comercio de armas. La transparencia es el fin de la impunidad, y es la impunidad y la sensación de impunidad lo que favorece la corrupción.

Para terminar, una reflexión: según el Programa de las Naciones Unidas para el Desarrollo, con 50.000 millones de dólares, el 1% de lo dedicado al rescate bancario desde el 2007, se hubiera podido acabar con el hambre en el mundo.

Article publicat el 21 de maig de 2013

L'ÈTICA EN EL COMERÇ INTERNACIONAL

Xavier Torra / President i CEO de Simon Holding, reflexiona sobre la manca de valors i codis de conducta acceptats de manera general per tots els agents del comerç internacional i reclama un debat de les autoritats competents per tal de garantir la igualtat de drets i la sostenibilitat en les relacions comercials entre països.

Probablement parlar d'ètica en contextos culturals molt diferents es fa difícil i encara ho és més quan es parla d'ètica en el comerç internacional, on el debat intel·lectual és superat massa freqüentment pel debat basat en interessos individuals de països molt forts.

La visió d'ètica en els negocis és ben diferent en les variades societats de les diferents parts del planeta, probablement degut a situacions històriques o culturals que han anat confirmant una manera de comportar-se acceptada en els negocis de cada país.

Tot i que és un risc estereotipar un país on, com passa sovint, hi ha molta diversitat de comportaments, sí que en el món del comerç es veuen parts comunes en àrees geogràfiques que fan que els estereotips no estiguin lluny de ser aplicables a una gran majoria d'actuants en el comerç d'una zona determinada del món.

Per altra banda, hi ha comportaments en l'ètica del comerç internacional que, lluny d'estar fonamentats en raons històriques o culturals, estan només explicats per raons contextuals del moment que fan variar comportaments i valors que semblaven immutables.

Per fer més palès aquest nou origen de comportaments, podríem considerar per una banda l'actual penetració i estil d'actuació xinesa a l'Àfrica, on el valor màxim sembla ser garantir el subministrament de recursos naturals per al seu país i controlar la producció des del seu origen, com un exemple

de comportament que reflecteix la idea de centralitat de Xina per sobre de tot més que la idea d'un món d'intercanvis comercials entre països.

Com a exemple d'un comportament contextual, mes enllà de les seves arrels històriques o culturals, podríem esmentar el comportament comercial internacional d'Argentina on contextos polítics, econòmics i personals determinen una manera de fer determinada per al moment però que no està arrelada genèricament a la societat. Per tant, és complex parlar d'ètica comercial internacional com un conjunt de valors o comportaments d'acceptació generalitzada.

Sí que és evident que hi ha comportaments molt primaris que són comuns, com per exemple el de “qui no paga queda exclòs immediatament del circuit”, o “el sistema es basa en la desconfiança” –encara que diguin el contrari– però crec que avui ens manquen uns valors o uns codis de conducta mínims o una ètica comercial que, a l'estil dels drets humans, fossin de comú acceptació en el comerç internacional.

Sent conscients de la doble complexitat, un pot endinsar-se en móns i àmbits més concrets de reflexió en el comerç internacional sense arribar als aspectes tant concrets com els tractats de l'OMC i altres, que acaben posant tantes normes per acomplir-se com portes per defugir el seu compliment.

Alguns dels àmbits de reflexió necessaris a curt termini per millorar el comerç internacional, des del meu punt de vista, podrien ser:

1. Com gestionar el que es podria anomenar la crònica corrupció en certs sectors i països que, tot i no estar acceptada explícitament, sí que està implícitament consentida sense ser gairebé perseguida.
2. Com gestionar els sectors que pel seu tamany i límits operacionals són càrtels incontrolats avui amb un poder que traspassa el de moltes nacions i que, lluny de servir a tots els seus *stakeholders*, estan només al servei d'una minoria amb greus conseqüències per la majoria.
3. Com gestionar el futur de matèries primes més enllà de les lògiques fluctuacions dels mercats i evitar les fortes col·lisions que es veuen en l'horitzó generades per la desconfiança i la històrica ambició de poder.
4. Els límits de l'oferta i la demanda com a generadors de preus i les situacions humanes fora de límits.

Es podrien afegir molts més apartats de debat per moderar aquestes disfuncions, tot i acceptar que avui dia el model vigent és en teoria de lliure

mercat. Caldria corregir els seus excessos en un món de recursos escassos que es debat entre l'igualitarisme i l'ambició de poder.

Com corregir-ho i quins valors haurien de ser-hi presents és un llarg debat que hauria de ser una constant en els dirigents que tracten de preveure el futur dels països i de les persones, dins la lògica tensió entre el que és possible avui i el que seria òptim per demà.

Article publicat el 21 de maig de 2013

L'ÈTICA EN LES ADMINISTRACIONS PÚBLIQUES. EL CAS DE SANT CUGAT

“L’ajuntament de Sant Cugat ha estat distingit per tercer any consecutiu com el més transparent de l’Estat Espanyol per l’organització Transparencia Internacional (IT). L’alcaldessa de Sant Cugat, la Il·lma. Sra. **Mercè Conesa**, ens exposa què entén per ètica dins de les Administracions Públiques. “Cal que articulem un model d’administració d’acord amb els principis d’eficiència, transparència i rendició de comptes”.

Vivim un procès de canvi profund. No només econòmic, sinó també social i polític. El canvi econòmic ve empès, fonamentalment, per la crisi econòmica que ha posat en dubte molts dels valors fins ara imperants a les societats occidentals.

En aquest context de canvi social i econòmic, l’administració no en pot romandre al marge. Si el fi últim de les corporacions municipals és gestionar les ciutats amb la voluntat de millorar les condicions de vida i les oportunitats dels seus ciutadans i ciutadanes, cal que l’administració experimenti canvis, i canvis profunds, per adaptar-se i anticipar-se als reptes i oportunitats que tenim per endavant. Si volem donar resposta al que necessiten les societats actuals caldrà fer canvis molt rellevants i de fons en la manera, fins ara, d’entendre el servei públic.

Cal que articulem un model d’administració d’acord amb els principis d’eficiència, transparència i rendició de comptes. Vivim moments en què la percepció que té la ciutadania dels seus governants està marcada per la desconfiança. Una confiança absolutament necessària i imprescindible si volem involucrar la ciutadania en els afers públics. L’últim baròmetre del Centre d’Estudis d’Opinió (CEO) constata que gairebé un 90% dels catalans creu que els organismes públics oculta informació als ciutadans “sempre” o “habitualment”. Segurament fluxes verticals i limitats d’informació, la resistència d’alguns actors polítics a donar compte de les seves actuacions i determinats comportaments il·lícits han contribuït a eixamplar aquesta percepció.

Cal doncs, que l'administració passi pàgina i superi estructures, sinèrgies i rutines més pròpies del segle XIX que del segle XXI. Els fluxes d'informació són avui horitzontals i l'auge de la hiperconnectivitat i la societat de la informació i el coneixement fan aparèixer amb més força que mai la necessitat d'introduir el concepte anglosaxó d'*accountability* en les nostres administracions públiques, entès com el procés de responsabilització –responsabilitat autoimposada– d'una institució al voltant de l'execució i els resultats dels seus propis objectius davant de tercers. La rendició de comptes és, doncs, un mecanisme imprescindible i necessari de control social. I la rendició de comptes està, en aquest sentit, íntimament relacionada amb la qualitat democràtica i la millora de les polítiques públiques.

Per poder ensenyar la casa als de fora, cal abans que la tinguem ben endreçada i no ho farem si tots els servidors públics no tenen en la seva missió i visió integrats valors indissolubles al servei públic com són l'ètica i la transparència. Ens cal articular una infraestructura ètica que doni contingut i vertebrï els valors bàsics d'una administració pública.

Com ho estem fent a Sant Cugat?

Sant Cugat hem estat un dels ajuntaments pioners en treballar conceptes, per nosaltres cabdals en la gestió pública, com són l'ètica i la transparència.

Transparencia Internacional (TI), única organització no governamental a escala universal dedicada a combatre la corrupció, ens ha distingit, per tercer any consecutiu com a "Ajuntament més transparent de l'Estat Espanyol". Aquesta organització elabora un índex que mesura el nivell de transparència dels 110 ajuntaments més grans de l'Estat a través de 80 indicadors, dividits en sis àrees de transparència: 1) Informació sobre la corporació municipal; 2) Relacions amb els ciutadans i la societat; 3) Transparència econòmico-financera; 4) Transparència en les contractacions de serveis; 5) Transparència en matèria d'Urbanisme i Obres Públiques; i 6) Nova Llei de Transparència.

Les dades s'extreuen de la informació disponible als webs municipals. Partim de la base que la transparència és el valor que reconeix que només són justes i correctes les decisions i actuacions que poden ser publicades. La transparència és, per tant, una eina clau per a la creació de valor públic i la recuperació de la confiança.

Ara bé, la transparència és el final del camí. És la visibilització d'una feina més interna dins la corporació municipal dirigida a treballar bones pràctiques i codis d'ètica no només en els càrrecs electes sinó també en tots els empleats públics.

Cal treballar de manera continuada sota la premisa que els valors ètics es construeixen en l'activitat diària de qualsevol entorn i àmbit en el qual ens movem com a professionals del sector públic. Així, el passat 18 de febrer del 2013 tots els grups municipals vam aprovar un document sota el títol de “Mesures per garantir la transparència i el bon govern en l'actuació municipal” amb la voluntat de consensuar un marc comú que garanteixi la plena transparència de la gestió pública.

En col·laboració amb l'Oficina Antifrau de Catalunya hem treballat un sistema d'integritat encaminat a guiar i orientar les persones d'acord amb l'ètica pública, garantir l'eficiència, la legalitat i la transparència en la gestió així com reduir la probabilitat de riscos de corrupció.

És evident que qüestions com la responsabilitat, la capacitat de resposta, de retre comptes d'una organització pública i d'aquells que la integren, ha de basar-se en estructures, procediments i processos que orientin l'actuació, limitin les opcions i ofereixin els controls necessaris.

De tota manera hauríem de ser capaços, col·lectivament, de no limitar l'ètica en l'administració pública amb no-corrupció. Seríem poc ambiciosos. Els estàndards ètics dels servidors públics haurien d'anar més enllà i aprofundir internament i corporativament en la vocació de servei, l'eficiència, la transparència i la rendició de comptes.

Article publicat el 7 de juny de 2013

ÈTICA I GESTIÓ PÚBLICA

Responsabilitat, exigència, servei, eficàcia, eficiència i transparència són els pilars fonamentals del sistema de valors públics que han de guiar l'ètica en la gestió pública. “Però no és un repte només de les administracions públiques, sinó de tota la societat en el seu conjunt”, afirma **Jordi Marin**, director general de Microsoft a Catalunya i exvicepresident del Cercle per al Coneixement.

En temps de crisi com l'actual, d'obertura de nous paradigmes i construcció de futurs, és natural que repensem els valors individuals i col·lectius, que revisem el paper dels diferents elements del nostre sistema i, per tant, com una peça fonamental de la nostra competitivitat. Per això cal que posem l'accent en les institucions i els espais col·lectius i els seus gestors.

Des d'una perspectiva molt general, en un entorn en que la política i la gestió pública avui pateixen d'una percepció lligada a la corrupció, la ineficiència, el clientelisme, més que mai esdevé fonamental parlar d'ètica i gestió pública, i de l'ètica dels nostres gestors públics.

En aquest entorn m'apunto a repensar de dalt a baix la funció de la nostra administració pública i dels seus gestors, augmentant la seva capacitat de gestió, la seva capacitat de generar valor públic, la millora de l'eficiència, la qualitat i l'eficàcia de la seva actuació i l'impacte positiu en la millora de la nostra capacitat col·lectiva a tots els nivells. Per fer-ho, cal reconstruir un sistema de valors públics, col·lectius i individuals en consonància amb aquest paper.

L'economia, la societat, les institucions i les relacions humanes es basen en valors compartits que formen la base del capital ètic d'aquesta, valors individuals i col·lectius que permeten suportar una estructura ferma de relacions socials, institucionals i econòmiques que determinen el creixement d'una societat.

El capital ètic pot comportar l'increment de la confiança en les nostres institucions i en els seus gestors i, per tant, pot contribuir en la seva credibilitat i en ser la palanca de millora de l'eficàcia i l'eficiència de les nostres institucions, una de les principals bases de la riquesa del nostre país.

Les administracions públiques han d'estar a prop dels valors ètics del servidor públic, del gestor públic, fomentant conductes vinculades a la millora del servei públic, a l'ús racional dels recursos, a la transparència i el rendiment de comptes, a buscar l'eficiència i l'eficàcia, la qualitat del seu treball, amb responsabilitat, millorant la seva competència professional, practicant de bona fe les relacions amb el ciutadà. Ara bé, és un repte no solament dels gestors de l'espai públic, que al final són el reflex d'una societat i els seus valors, és un repte de tots els ciutadans, de tots els individus d'una societat. És un repte d'una determinada manera d'entendre i exercir la política i gestió pública que condiciona el nostre futur.

Es difícil donar fórmules màgiques, però si em permeteu us donaré la meua teoria que l'he anomenat RESET, serien els valors i principis bàsics que haurien d'assumir els gestors públics:

Responsabilitat + Exigència + Servei + Eficàcia i Eficiència + Transparència

Responsabilitat, cal tornar a la nostra capacitat d'assumir i ser responsables del que fem individualment i dels seus efectes i contribució col·lectiva, sense por, amb valentia, demostrant la nostra capacitat de ser i fer allò que ens demana la societat i de contribuir-hi positivament.

Exigència, ens hem d'exigir a nosaltres mateixos, als altres, individualment i col·lectivament, ens hem d'exigir per arribar a ser millors i per assolir fites individuals i col·lectives que ens condueixin a l'excel·lència.

Servei, la nostra societat i la nostra economia sempre han estat basades en una cultura de servei, de donar el millor servei, de donar confiança, que ha estat la base de la nostra competitivitat col·lectiva. La voluntat de servei públic, de manera professional, és una de les bases que cal recuperar com a clau de les nostres institucions i del seu futur.

Eficàcia i Eficiència són els principis bàsics de la nostra capacitat de gestió pública, l'ús eficient dels recursos i l'assoliment dels objectius i el seu impacte positiu en els nostres ciutadans han de ser els principis bàsics de la nostra Administració Pública i dels seus gestors.

Transparència, la capacitat de rendir comptes en una societat del coneixement, de les xarxes socials, de la informació, esdevé cabdal. El rigor i la confiança en allò que fem es basa en gran part en la nostra capacitat d'explicar i compartir allò que fem des de la gestió pública.

Bé, he intentat aportar la meua visió, basada en la pràctica, que espero sigui una contribució a la regeneració de la gestió de l'Administració Pública, peça fonamental de la construcció de nous futurs als que ens enfrontem.

Article publicat el 10 de juny de 2013

ÈTICA I POLÍTICA

Miquel Roca / President de la SEBAP i advocat, parla de l'ètica en la política: “resulta difícil aplicar a la política un nivell d'exigència ètica que la societat no practica ni defensa en les seves relacions socials”.

Si féssim un inventari sobre tots els articles, llibres, conferències, Seminaris, debats, etc. dedicats al tema d'“ètica i política” necessitaríem tot un llibre sencer. Però el fet que sobre aquesta qüestió se'n parli tant no li treu importància; és un senyal que estem davant d'una qüestió cabdal sobre les relacions socials i sobre l'organització de la convivència en un marc de llibertat.

De fet, la política no hauria de ser comprensible al marge de l'ètica. Un comportament correcte i respectuós amb els interessos generals i a la vegada escrupolós amb l'exercici de les responsabilitats públiques defineix el marc en el que s'ha de moure l'acció política. Sense un comportament ètic, la política podria ser l'exercici interessat del poder en benefici d'objectius particulars, molt sovint al marge del bé comú. Perquè, en definitiva, aquesta expressió del “bé comú” és la que dóna sentit a l'acció política; aquesta ha de perseguir, des de particulars ideologies o programes, l'objectiu del bé comú. És a dir, l'objectiu de buscar el desenvolupament harmoniós de la personalitat de cadascú, tot respectant-la i ajudant a crear un marc en el que qualsevol progrés vingui sempre acompanyat per un respecte a la llibertat de cadascú.

La relació entre ètica i política, per tant, ve de lluny. De sempre, ha inspirat a filòsofs i pensadors des dels mateixos orígens de la Humanitat. Segurament perquè la condició humana aflora molt sovint vicis, ambicions i defectes que enterboleixen l'acció política al servei d'interessos poc ètics. La política es definiria gairebé per una funció instrumental; l'ètica seria el

marc delimitador d'aquella acció, fent-la compatible amb un interès general capaç d'integrar voluntats diverses i personalitats diferents. En aquest sentit, l'ètica és molt més que un comportament moral o una adscripció fàcil als paradigmes d'un comportament correcte. L'ètica, com hem dit, és la única referència que valida i dóna sentit a l'acció política.

Segurament ara parlem molt d'ètica i política com si fos una qüestió que una sèrie de fets i esdeveniments actuals posen en l'epicentre del debat públic. I, certament, aquesta actualitat és malauradament indiscutible. Però el problema ve de molt més lluny i es projecta també molt més enllà. Perquè té molt a veure amb les febleses i defectes d'una societat que entre tots hem construït sobre bases poc sòlides molt sovint renyides amb el sentit ètic de la vida. Resulta difícil aplicar a la política un nivell d'exigència ètica que la societat no practica ni defensa en les seves relacions socials.

Article publicat el 25 de juny de 2013

ELS LÍMITS ÈTICS EN LA POLÍTICA

Joan Majó / President del Cercle per al Coneixement-SEBAP, reclama un renaixement de l'exigència ètica en tots els aspectes de l'actuació política i demana aquest esforç, sobretot, als partits polítics. Si no, la democràcia està en perill, afirma.

Cada vegada és més gran la preocupació de la societat per la manca d'ètica en l'actuació política, i aquest és un dels elements, encara que no l'únic, que ha fet disminuir la valoració popular dels polítics. És bo que sigui així, i ens hem d'alegrar que aquesta preocupació es manifesti i pugui conduir a una reacció positiva. Però alhora és perillós, ja que si no s'enfoca adequadament, pot posar en perill les perspectives futures de la convivència democràtica. Vull dir que no podem acceptar que el resultat de tot això sigui un atac indiscriminat als polítics i un arraconament de la política, perquè ara la necessitem més que mai. En un moment en el que la societat està cada vegada més sotmesa als dictats dels poders econòmics i financers, només la fortalesa de la política democràtica, que representi de veritat els interessos dels ciutadans, pot actuar de contrapès i evitar unes derives com les que estem patint des de fa uns anys.

És per això que m'agradaria fer algunes consideracions.

1. La dedicació a l'activitat política pot tenir diverses motivacions, que normalment es barregen: voluntat de servei, desig de poder, recerca de notorietat, oportunitat de negoci, etc. Em sembla clar que, malgrat que després es pugui desviar, si inicialment la primera no passa per davant de tota la resta, serà molt difícil mantenir sempre uns criteris ètics en l'actuació. He sentit dir, i ho comparteixo en bona mida, que "si un no es dedica a la política per servir a uns ideals i a uns interessos col·lectius, fins i tot amb un esperit de sacrifici, és probable que acabi fent-ho al servei d'uns interessos econòmics,

legítims o il·legals, però personals.” Crec que és una visió encertada, encara que potser un xic exagerada.

2. Sovint s'identifica la manca d'ètica especialment amb la corrupció, entesa com aprofitar-se personalment del poder per l'enriquiment personal. És cert que és probablement un dels casos més indignants i, fins i tot, és un delictes perseguit penalment. Però això no vol dir que els límits que marca l'ètica només estiguin en l'àrea de la corrupció econòmica. Dit d'una altra manera: hi ha molts comportaments que sense ser delictius, no són ètics. No és ètic prometre coses que saps que no podràs complir. No és ètic atorgar càrrecs o ajuts a persones o a organitzacions per raons de relació personal o d'amistat. No és ètic utilitzar en la lluita política versions deformades de la realitat per desprestigiar els adversaris. No és ètic fer córrer rumors per donar una imatge negativa d'algú o d'alguna organització. En podríem trobar molts d'altres, però en vull destacar un d'ells: la mentida.

3. Em centro en aquest perquè, a més de profundament contrari a l'ètica, la falsedat és una de les coses que més destrueix la base dels nostres sistemes polítics, fonamentats en la representació, és a dir en la delegació que els ciutadans fan en els polítics per que els representin. Aquesta relació no pot funcionar sense la confiança. Podem acceptar que els representants tinguin unes idees que no sempre coincideixen amb les nostres, podem acceptar que tinguin una vida privada basada en uns principis que no són els nostres, podem acceptar que no siguin ni tant espavilats ni tant intel·ligents com esperàvem, però no podem acceptar que ens menteixin i ens enganyin. Si els ciutadans veuen que menteixen en uns afers, vol dir que poden mentir en qualsevol altre tema i, per tant, saben que els poden estar enganyant. Això és la fi de la confiança.

4. El greu problema actual és que els partits polítics han tingut interès en identificar comportaments poc ètics amb comportaments il·legals i han abusat de la presumpció d'innocència, considerant que un polític no ha de revisar la seva actuació mentre no hi hagi una sentència judicial, cosa que la lentitud i la complexitat dels processos acaben molt sovint conduint a la impunitat. Això genera una imatge de connivència dels partits amb els corruptes. Crec que cal un renaixement de l'exigència ètica en tots els aspectes de l'actuació política (tant si són judicialitzables com si no) i que aquest impuls ha de néixer en el sí dels propis partits. La vigilància interna i la suspensió preventiva (provisional o revisable, si cal) hauria de ser la demostració d'una actitud seriosa i decidida per evitar casos de desviació ètica. Els partits polítics no es trauran de sobre la sospita de ser, al menys,

còmplices de la corrupció si no tenen un comportament molt exemplar al respecte, i tot i així, els costarà molt.

5. Sé que aquesta manera d'actuar representa una exigència segurament superior a la que podríem tenir amb la manca d'ètica en altres sectors, però penso que l'activitat política té una dimensió de lideratge, de visibilitat i de referent que obliga a acceptar aquest tracte més exigent i, si és el cas, aquest sacrifici suplementari. Ja ho demanaven als romans a la dona del Cèsar. En canvi no crec que s'hagi d'exigir el sacrifici que poden suposar unes retribucions excessivament inferiors a les d'altres àrees de la vida professional.

Però aquest és un altra tema.

Article publicat el 25 de juny de 2013

FINANCES I ÈTICA: UNA RELACIÓ IMPRESCINDIBLE

Joan Cavallé / Director general de Caixa d'Enginyers. Afirmar que “unes finances realment eficients assoliran el seu paper dins de la societat i serviran com a impulsor per sortir de la crisi”. I en aquest sentit, destaca el paper de les cooperatives de crèdit per assolir aquest objectiu.

Ha estat acceptat per bona part dels agents econòmics que l'actual crisi econòmico-financera –la qual té en les economies avançades la seva major expressió– ha estat originada per una crisi de valors, fet que ens porta directament a l'arrel ètica de la crisi.

La definició d'ètica al diccionari Webster assenyalava que són els principis morals o valors que governen o distingeixen una particular cultura o grup. Indica, així mateix, que és la branca de la filosofia que tracta dels valors relacionats a la conducta humana en relació a la correcció/incorrecció de certes accions i a la bondat/no bondat dels motius i fins d'aquestes accions.

Al llegir ambdues definicions ens adonem de l'obvietat de l'afirmació: aquesta és una crisi de valors. I certament ens en adonem que això es fa encara més evident quan parlem de les finances.

Podem dir, doncs, que la manca d'ètica –i consegüentment de valors– ha conduït a la crisi actual, tant en la seva vessant econòmica com financera? La resposta es sí! I a més podríem afegir que la manca de valors en les finances ha coadjuvat a la crisi econòmica, atesa la rellevància de les finances en el desenvolupament de l'activitat econòmica i el cost social que ha representat per al contribuent el rescat del sistema financer, el qual s'ha fet necessari per evitar el col·lapse econòmic.

Cal entendre, però, que les finances no són autònomes de la realitat/contexte de valors de la societat en el seu conjunt i, per tant, tampoc seria de justícia

considerar els financers com els causants únics de la crisi. És evident que en els darrers 30 anys –període en el que considerem s’ha incubat el virus de la crisi actual– la lògica de la maximització de tot –beneficis, dimensió, globalització, consum, etc.– ens ha portat a una pèrdua constant de la força dels valors com a paràmetres de reconeixement social i econòmic, mentre que els aspectes més mercantils han anat ocupant progressivament més l’espai de rellevància. De forma subtil, però implacable, s’han anat desenvolupant poderosos factors autodestructius de bona part de les empreses financeres.

Certament, hom pot afegir que la societat ha anat desenvolupant iniciatives encaminades a resoldre/mitigar els efectes negatius del nou paradigma financer i econòmic: Responsabilitat Social Corporativa, Codis de Bon govern, Basilea II, Basilea III, directives de protecció dels consumidors, Inversió Socialment Responsable, etc.

La regulació és condició necessària per atorgar una dimensió en valors a partir de la seva incidència en com es fa el negoci, però també podem considerar que no és condició suficient (i la prova és la pròpia crisi) si no s’actua en la base del reconeixement empresarial, que en tants casos està focalitzat, fonamentalment, a la consecució del màxim benefici a curt termini.

El què, el com i el perquè són les bases que defineixen una empresa, un sector o una economia i sobre elles ens cal construir una “moral” econòmica que ens atorgui aquesta dimensió ètica a les finances. És el mateix que dir Missió, Visió i Valors, que tots coneixem, però cal desenvolupar mètriques que connectin variables quantitatives i qualitatives i situar-les a l’agenda de la gestió. És evident que unes finances realment eficients, que serveixin a la societat i als seus *stakeholders*, desenvoluparan les seves funcions econòmiques bàsiques, és a dir, canalitzar l’estalvi cap a la inversió, garantir el correcte funcionament dels sistemes de pagament i gestionar els riscos de l’economia generant valor i, per tant, les finances assoliran el seu paper com a impulsor per sortir de la crisi.

Les Cooperatives de Crèdit són entitats de base social amb la missió de contribuir al desenvolupament d’aquesta i estan molt arrelades en els valors de la seva base. Per això els principis de confiança i proximitat als seus usuaris, l’especificitat de la governança cooperativa, la resiliència i no recerca del màxim benefici econòmic com a factor únic de presa de decisions, i la seva implicació social mitjançant el fons d’educació i promoció –el qual s’obté dels beneficis generats– fan de les Cooperatives de Crèdit entitats que, tal com ha posat de manifest recentment el Parlament Europeu, han donat

proves convincents de la seva “solidesa”, fins i tot en els moments més difícils de la crisi, gràcies al model de governança, autosuficiència i gestió per a la creació de valor amb perspectiva no tan sols de curt termini sinó, en especial, a llarg termini.

En la recerca d'una superació de la crisi és fonamental recuperar l'essència ètica de les entitats financeres. Existeixen diferents models i formes de fer finances i, d'ésser tots ells igualment vàlids, cal evitar esquemes reduccionistes en torn a un sol model. I en una societat plural, moderna, global –però també local– és imprescindible cultivar la diversificació de models corporatius i ser conscients de l'aportació que cadascun d'ells realitza a la societat i, en aquest sentit, és –per a qui aquí escriu– inqüestionable el paper que les cooperatives han de seguir actuant per assolir quelcom que en el món de les finances havíem perdut i que està en l'agenda: la permanent meta de l'estabilitat financera.

Article publicat el 2 de setembre de 2013

ÈTICA A LES FINANCES

Àngel Pes / Subdirector general de CaixaBank i president de la Red Española del Pacto Mundial. Afirmar que la solvència i la honestedat són els dos pilars fonamentals de l'ètica en l'activitat financera. I defensa una conducta responsable per a la viabilitat econòmica a llarg termini.

El diner és un dels béns públics més universals en les societats modernes, ja que és el principal mitjà per acreditar la solvència econòmica de les persones físiques i jurídiques. Aquesta funció, que el diner té gairebé en exclusiva, li dona un rol decisiu en el desenvolupament de les relacions mercantils, que poden ser tan senzilles com ara pagar la compra al supermercat de la cantonada de casa o tan complexes com l'operació corporativa més sofisticada que hom pugui imaginar.

La funció social dels bancs consisteix en administrar aquest bé públic que anomenem “diner”. Els bancs s'encarreguen de guardar i retribuir els diners dels estalviadors, de facilitar-lo als inversors mitjançant el crèdit, de garantir la fiabilitat del sistema de pagaments –validar els xecs, els pagaments amb les targetes de crèdit, gestionar els rebuts i les factures que es giren entre compradors i venedors d'una infinitat de productes i de serveis– d'avaluar les empreses privades davant de l'Administració Pública quan aquesta actua en una transacció econòmica i de fer operatives les decisions de política monetària que adopten les autoritats corresponents; en el nostre cas el Banc d'Espanya i el Banc Central Europeu.

Aquest conjunt de funcions converteix el sistema financer en una peça fonamental per al funcionament fluid de l'economia d'un país. Els bancs obtenen els beneficis corresponents per la labor que realitzen, a canvi dels quals se'ls exigeix l'imperatiu ètic que han de complir els administradors: no malbaratar allò que administren, en aquest cas el bé públic “diner”.

Confiança

A més de complir els requeriments legals, els bancs han d'inspirar confiança per desenvolupar amb èxit la labor que la societat els confia; i les persones confiem en les entitats que actuen d'acord amb l'ètica de l'activitat financera, la qual es sustenta en dos pilars bàsics: la solvència i l'honestedat en el tracte amb els clients, per aquest ordre.

El primer, el més important encara que no sigui suficient, depèn de la qualitat de la gestió; els bancs que generen prou beneficis per atraure el capital que n'assegura la solvència, compleixen un requisit imprescindible per respectar l'ètica de les finances. La variable crítica per aconseguir-ho és la gestió prudent del risc, ja que la major part dels diners que arrisca un banc en les seves operacions de crèdit o d'inversió pertanyen als seus clients estalviadors.

En aquest sentit, quan atribuïm la crisi financera actual a la manca d'ètica de les entitats financeres critiquem, amb raó, la lleugeresa amb què algunes varen assumir riscos, molt superiors a la seva capacitat per absorbir les pèrdues que es podien generar amb aquelles operacions. Per aquest motiu, quan aquelles s'han produït, a més de provocar la fallida de les entitats menys curoses, han obligat el govern a posar milers de milions d'euros per evitar la crisi de confiança i el col·lapse de tot el sistema.

El segon pilar de l'ètica bancària, l'honestedat en el tracte amb els clients, és el complement necessari per qualificar d'ètica una entitat financera solvent. L'honestedat en banca implica que l'assessorament als clients atengui en primer lloc els interessos d'aquests. Per complir aquest requisit l'entitat ha de garantir que els seus empleats tenen el coneixement adequat dels diferents productes financers que ofereixen i l'experiència suficient per entendre les necessitats del client, en funció de la seva cultura financera i de les circumstàncies en què es troba.

Aquest pilar també ha fallat aquests darrers anys, tal com demostren les participacions preferents, per exemple, que en alguns casos s'han venut a clients que no entenien bé el risc del producte o bé, per les seves circumstàncies, no els convenia adquirir-les.

No obstant això, els judicis ètics han d'avaluar cas per cas i entitat per entitat; mai no poden ser generals. No es pot desqualificar globalment el sector financer perquè hi ha entitats que han actuat bé, aguanten la intensitat i la duració de la crisi i si han comès errors han ofert solucions raonables per preservar els interessos dels clients.

Responsabilitat Corporativa (RC)

Juntament amb les responsabilitats específiques com a entitats financeres, els bancs comparteixen les que els correspon com a empreses. El compromís d'aquestes amb la societat es recull en el concepte de Responsabilitat Corporativa, que avalua la conducta de les companyies en relació al medi ambient, a l'impacte que produeix la seva activitat en la societat i al funcionament dels seus òrgans govern (ESG segons les sigles angleses d'aquests àmbits).

Durant els darrers vint anys, al mateix temps que creixia l'economia global, s'han desenvolupat iniciatives internacionals per tal d'establir uns criteris d'actuació responsable, aplicables en tot el món, als que les empreses es poden adherir voluntàriament. Crec que la iniciativa més destacada és el Pacte Mundial, impulsat per Nacions Unides, que des de l'any 2000 promou l'adhesió de les empreses a deu principis, agrupats en quatre apartats: relacions laborals, drets humans, medi ambient i anti-corrupció.

Desenvolupar una política de responsabilitat corporativa forma part de l'ètica empresarial, i la forma més natural de fer-ho és adherir-se a iniciatives com ara el Pacte Mundial. A tot Espanya hi ha més de 2.000 firmants d'aquesta iniciativa, un dels quals és CaixaBank, que des de l'any 2012 ha assumit la Presidència de la "Red Española del Pacto Mundial" per contribuir a estendre aquesta iniciativa.

A més de respondre a un imperatiu ètic, el comportament responsable és una condició necessària per a l'èxit de l'empresa a mitjà i llarg termini, ja que la seva reputació depèn en gran mesura del compromís que demostra amb la societat a la qual ven els seus productes o serveis. En definitiva, en una economia global, la reputació de l'empresa cada cop és més important per obtenir la confiança dels clients, i un comportament coherent amb els principis del Pacte Mundial contribueix de forma decisiva a aconseguir-la.

Article publicat el 2 de setembre de 2013

L'ÈTICA A LES XARXES

L'empara d'un suposat anonimat a les xarxes pot fer més evident la utilització d'aquestes per a males pràctiques difícilment punibles. Però segons **Joan Brunet**, periodista, “no calen codis ètics específics, sinó educar en la llibertat i en el respecte envers els altres per garantir comportaments ajustats en l'ètica”.

Internet –la xarxa– ha contribuït a socialitzar la circulació d'informació, de la mateixa manera que les xarxes socials han donat ales als processos comunicacionals més diversos. Qualsevol persona és a hores d'ara, a més de receptor habitual, emissor potencial. Només cal disposar d'un ordinador –o d'un estri semblant (smartphone, tauleta...)– i d'una connexió a la xarxa. La resta és ben senzill. Però als avantatges que aquesta socialització i rapidesa en l'emissió de missatges i de processos comunicacionals comporta, no s'hi suma necessàriament l'ús ètic de la xarxa.

Algú va dir que la xarxa és la gran ciutat virtual i, com a gran ciutat que és, de tot i força hi ha. Per analogia, les xarxes socials són les entitats, les organitzacions, els clubs als quals donen vida les persones que en formen part i que n'accepten les condicions d'ingrés que se'ls requereix. La diferència d'aquestes amb les entitats del món real rau en què en el món virtual ningú no comprova que qui s'hi apunta i n'accepta les condicions sigui una persona física i real. En qualsevol cas, una vegada dins del “club virtual” el nou “soci” es podrà valer de totes les possibilitats de relació que la “seva” xarxa social li ofereix i no sempre –com bé deia la meua àvia— aquest ús serà a fi de bé. I és que sota l'empara d'un suposat anonimat cada vegada més relatiu, qualsevol individu pot utilitzar la xarxa social malèvolament difonent opinions i/o continguts que en ocasions fins i tot poden ser susceptibles de vulnerar drets fonamentals de la persona, com per exemple els relatius a l'honor i a la intimitat, d'entre d'altres. Es tracta de males pràctiques que són difícilment perseguibles, com també ho són les actuacions d'aquells indivi-

des que en la vida real se senten valents només quan es mouen emparats per la massa.

El comportament de les persones no varia pel sol fet de moure's en una societat física o fer-ho en la ciutat virtual que la xarxa és. Els fonaments ètics de cadascú són l'ADN dels valors que impregnen –o no– a cada persona. Només la formació i l'educació en la llibertat i en el respecte envers els altres pot garantir, també en les xarxes socials, comportaments ajustats a l'ètica. I és que el món virtual i el món real són avui indiscernibles. Societat i xarxes socials són fonamentalment líquides i les fronteres difoses.

És així com parlar d'ètica a les xarxes socials és fer-ho d'ètica a la societat en el seu conjunt, i dels seus individus en particular. Destriar gra de la palla en quant a bones pràctiques no és una tasca fàcil a la vida real. Menys ho és encara a la xarxa i a les xarxes socials en les que les males pràctiques malauradament tendeixen a créixer. També ho deia la meua àvia: no hi ha pitjor sord que aquell que no vol escoltar. No hi ha pitjor comportament al món real i al món virtual que el que practiquen persones sense escrúpols. Mentre la societat no eduqui més en els valors –com ara la llibertat, la igualtat, la justícia, el diàleg, el sentit crític, el respecte a la diversitat, a l'honor, a la diferència– els comportaments ètics tant en el món real com en el virtual continuaran limitats a aquells individus que s'hi sentin identificats i compromesos. No es poden demanar peres a l'om. No podem esperar que tothom faci un ús ètic de les oportunitats que la xarxa ofereix si la societat mateixa està mancada d'aquests valors. Al cap i a la fi possiblement ens sobren codis ètics i ens manquen les actituds individuals i col·lectives capaces de reprovar les males pràctiques sigui en l'àmbit social que sigui, real o virtual.

Article publicat el 16 de setembre de 2013

UNA ÈTICA 2.0 PER A UN MÓN 2.0?

Joan Mayans / Antropòleg, historiador i investigador de la intersecció entre la dimensions social i cultural i la dimensió tecnològica de les TIC. El món 2.0 ha trencat fronteres i ha trencat els vells esquemes d'una societat estratificada. L'ètica, com a corpus normatiu que limita i endreça la conducta humana, es pot haver vist superada per l'esclat de les tecnologies socials. Però el món 2.0 té també límits ètics? Els ha perdut o són diferents?

Segurament, la primera vegada que vaig sentir parlar de l'ètica va ser a l'escola, com concepte oposat a la religió. "Fas religió o ètica?" era la pregunta. Com si poguessin ser coses oposades... Potser aleshores intuïa més o menys què era la religió, però l'ètica, què devia ser l'ètica? Després entendria que no hi ha res més religiós que l'ètica. O que l'ètica és una versió laica de la moral catòlica que a casa m'havien ensenyat.

A la facultat, l'antropologia em va fer entendre l'ètica com un fenomen cultural més. Com una part de l'ADN d'un grup social. Amb alguns filòsofs discutíem si hi havia una ètica transcultural, comuna a tota la naturalesa humana, o bé si hi ha diverses ètiques, comparables, diferents i, per fer servir una paraula força academicista d'aquells anys '90, incommensurables.

El que aquella ètica de l'escola i la de la universitat tenien en comú és que totes s'imaginaven l'ètica com a un codi moral compartit. Una mena de llibre d'instruccions que marcava els límits de la conducta individual. L'ètica eren els manaments *light* que regien la vida social. Tan acceptats tàcitament per tothom, com explícitament se n'acceptava la sanció per a qui els incomplís. Un món ordenat i propi de la Modernitat, una mena de dolça Arcàdia on allò bo tenia recompensa i allò dolent, càstig.

Però aquell món ordenat de la Modernitat, on teníem els móns endreçats per Primer, Segon i Tercer, es va desendreçar. Alguns diuen que la tecnologia ens l'ha capgirat. Altres, que ha estat el capitalisme salvatge. Zygmunt Bauman ha fet fortuna qualificant aquests temps inestables com a "líquids",

tot i que ja fa 165 anys que Marx i Engels anunciaven que tot el que és sòlid és desfà a l'aire. Potser el món mai va estar gaire endreçat, però endreçadet s'explica millor...

En qualsevol cas, hem arribat a uns temps força convulsos on la tecnologia ha transformat totes les dimensions de les nostres vides sense marxa enrere possible. Les classificacions i les limitacions clàssiques, l'ordre, les distàncies, la durada, els tempos de qualsevol cosa s'han alterat. Google em proporciona més informació i més ràpidament que si tingués a la meua disposició una biblioteca de dimensions borgesianes. Facebook em manté connectat a una família virtual constant, fidel i propera de més 200 persones separades per milers de quilòmetres. Twitter em permet arribar *–with a little help from my friends–* a milers de persones en minuts. LinkedIn em posa a sis clicks del President Obama. Tot són fites impensables fa 30 anys, quan no tenia clar com diferenciar ètica de religió. Si avui tots aquests límits analògics s'han vist superats, què passa amb els límits ètics?

Fins fa quatre dies, l'ètica regulava els límits del bo i el dolent de les nostres dolces comunitats analògiques i integrades. Però, ara? Què fem ara amb tanta modernitat líquida? Què fem amb l'estereotip de l'individu actual, hiperconnectat i, ahora, hiperaïllat? Un individu que pot fer el que vulgui, quan vulgui, on vulgui, protegit per l'anonimat de la xarxa. Com fer efectius els límits de l'ètica davant d'individus tant escorredissos? Per què dir la veritat sobre qui sóc a un fòrum d'internet? Que farà que no insulti, enganyi i menteixi a qualsevol persona amb qui em trobi a un xat? Qui m'impedirà perseguir menors a Facebook? Qui m'impedirà comprar-me una impressora 3D i imprimir-me demà mateix un rifle semiautomàtic amb les instruccions i els patrons que han estat alliberats per Internet?

S'ha consolidat la idea d'un món 2.0 i un jovent 2.0 individualitzat fins a l'excés. Addicte a espais virtuals, videoconsoles i connexions digitals de butxaca. Un jovent despreocupat, desconnectat de la realitat real per abús de connexions virtuals inútils, lúdiques i prescindibles. Exemples? Gairebé 16 milions de persones diferents estan jugant diàriament al Candy Crush Saga. Deu vegades més usuaris té Instagram, penjant fotos dels seus peus, gats i culs. Una broma comparat amb els 400 milions d'usuaris que Twitter espera assolir abans de final d'any. Xavalla comparats amb els més de 1.100 milions d'usuaris que diu tenir Facebook. 1.100 milions d'usuaris: d'aquí quatre dies, hi haurà més gent a Facebook que a tota la Xina. Fent què? Posant-se *likes* i jugant al Candy Crush Saga. On és l'ètica en aquest paisatge descarnat, poblat de zombies hiperconnectats?

I la resposta és “a tot arreu”. Les xarxes socials no s’han endut les normes que regien la conducta de la Modernitat. Les han transformat. Les han fet, és cert, més dúctils i líquides. Però no han desaparegut. Ni tan sols s’han afeblit. Al contrari. La sanció social s’ha magnificat a través de les xarxes socials. Hi ha una ètica 2.0 emergent, que no tolera abusos, que no permet que res passi desapercebut. Els ulls de l’ètica digital s’han fet multidireccionals i omnipresents. La sanció ètica ja no és només de dalt-a-baix i entre iguals, sinó que també s’ha tornat *bottom-up*. I de quina manera...

Les xarxes socials ofereixen molts exemples al llarg dels darrers anys de capacitat d’autoorganització, de coordinació de-baix-a-dalt, de pressió i sanció popular, amb molta més efectivitat i rapidesa que cap corpus de normes ètiques del passat. Egipte i la Primavera Àrab van donar un dels exemples més socorreguts. Fa poques hores, l’etiqueta #volem votar ha estat *Trending Topic* mundial arran d’una mena de *flash mob* espontània sorgida d’aquest raconet del món.

És cert que les xarxes socials i aquesta ètica 2.0 emergent tenen moltes limitacions i que no fan miracles. En última instància, són productes de la nostra societat i, per tant, estan condemnats a heretar totes les nostres manies i misèries –no cal més que veure què ha fet Egipte amb la seva *Facebook Revolution*. Però malgrat això, una ètica 2.0 ha canviat les regles del joc, eixamplant-les i democratitzant-les. Les ha fet més accessibles. Sense caure en excessos d’innocència, cal assumir que en aquest món 2.0 res mai més serà igual. Res s’escapa als ulls de 400 milions de tuitaires. Tot es pot compartir entre 1.100 milions d’usuaris de Facebook... mentre fem una partideta al Candy Crush Saga.

Article publicat el 16 de setembre de 2013

ÈTICA I UNIVERSITAT

Joaquim Coello / Enginyer i expresident del Consell Social de la UB. Afirmar que “l’eficiència d’un sistema públic determina l’ètica del mateix i és per això que l’eficàcia de l’organització universitària ha de ser analitzada i demandada des de l’òptica del rendiment de comptes”.

La universitat és l’instrument més útil que la societat té per donar accés a la cultura en sentit ampli a una part de la ciutadania que amb un nivell i capacitat bàsiques pot seguir una formació que possiblement no està a l’abast de tots. No es pot pretendre que tot l’ensenyament ulterior al secundari es faci a la Universitat si no es vol perjudicar i banalitzar un instrument que per ser útil requereix una certa selectivitat i exclusivitat. La major contribució de la docència universitària no és l’accés a la informació sinó a l’aprenentatge de pensar, de raonar, de jutjar, de sintetitzar, de diagnosticar, en definitiva d’aprendre a aprendre. Les eines per aquest fi poden ser la ciència, el dret, l’economia, la tecnologia però l’objectiu requereix com a instrument matèries bàsiques i genèriques més que específiques. És per això que la qualitat de l’ensenyament i la transmissió del coneixement del professor a l’alumne té una transcendència determinant perquè el que es transmet no és més que la matèria prima sobre el que es transfereix l’aprenentatge de l’ús de la racionalitat. És aquest el que permet la independència i en definitiva la llibertat de les persones i per tant la seva felicitat. És cert però que la Universitat és també la que genera professionals en molts àmbits i disciplines però tenint això una importància gran no és el major benefici que la Universitat aporta a la societat.

Per començar, l’ètica a la Universitat hauria de permetre que totes les persones amb independència de la seva renda, del seu origen, de la seva llengua, de la seva cultura o de la seva ideologia o religió tinguin accés a la Universitat. La selecció hauria d’estar basada exclusivament en la voluntat

i la intel·ligència, és a dir en la capacitat de l'alumne. Això en un sistema universitari públic és teòricament més factible que en un de privat perquè en el primer les taxes universitàries poden ser clarament deficitàries i per tant finançades majoritàriament via impostos; però només teòricament perquè les despeses d'allotjament, transport, etc. són en molts casos les que fan que un estudiant pugui cursar o no una carrera. L'etern debat està, a cost constant del sistema, on es posa el preu de la matrícula d'un alumne no becat, és a dir de renda alta i rendiment acadèmic mig o baix en relació al volum de beques atorgades a estudiants amb rendes baixes i alt rendiment acadèmic. És aquest equilibri el que determina la "justícia" del sistema i en definitiva la seva equitat.

La segona qüestió rellevant a la Universitat des de la visió ètica d'aquesta es deriva de la seva organització, que s'estructuri per aconseguir el màxim de projecció i impacte social en docència i d'impacte científic i econòmic en recerca i innovació. L'eficiència d'un sistema públic determina l'ètica del mateix perquè malbaratar recursos que són de tots en raó a interessos particulars o de grup suposa una certa dosi de patrocini. És per això que l'eficàcia de l'organització universitària i el comportament diligent dels docents ha de ser analitzat i demandat des de l'òptica del rendiment i no del diletantisme o l'interès personal.

Hi ha un perill a tota organització des de l'empresarial, que té com objectiu bàsic i principal el benefici econòmic, fins a aquelles, en general amb estructura de Fundació sense ànim de lucre, que tenen com a objectiu bàsic el bé social, cultural, etc. El perill és l'endogàmia de la pròpia organització en la que els seus membres poden mirar més pel seu benefici personal o de grup que pels objectius estructurals o fundacionals de l'empresa o la fundació. Per evitar que les decisions es prenguin més en clau interna que de missió de l'organització cal que hi hagi un retiment de comptes a la cúpula directiva de la institució i d'aquesta als accionistes en el cas de l'empresa o als patrons en el cas de la Fundació. Són aquests els que han de retre comptes a la societat en el cas d'una organització sense ànim de lucre perquè la responsabilitat dels accionistes s'acaba en ells mateixos si es compleixen les lleis.

Això posa un repte a l'estructura de l'organització però en el cas de la Universitat planteja la necessitat de fer compatible la necessària autonomia, llibertat de càtedra, amb el retiment de comptes, és a dir amb la justificació verificable de l'ús donat i el resultat obtingut del finançament públic rebut.

Els debats sobre la governança i el finançament de la universitat són inabombables i complexes, els arguments a favor i en contra de determinades po-

sicions són en molts casos sòlids i fonamentals però mai concloents perquè no es resolen desde la simple racionalitat sinó sovint amb components de defensa de la tradició, de por al canvi, de defensa d'interessos parroquials en perjudici dels interessos generals. La paradoxa de la situació està en la quasi unanimitat en la diagnosi del problema: manca d'eficiència del sistema, amb la resistència al canvi que per ser eficaç ha de venir més imposat des de fora que generat des dintre de la institució. És aquesta una constatació derivada de l'experiència.

És per això que el canvi s'hauria de basar més en copiar models, que en geografies i entorns similars al nostre país produeixen resultats millors, que en inventar nous sistemes de resultats incerts. Qualsevol d'aquests models pot ser millor que l'actual si s'adopta tenint en compte les especificitats de la nostra societat i la característiques que parcialment poden ser singulars a la nostra Universitat.

No hi ha un model únic ni cap és absolutament millor que els altres però és cert que en aquesta valoració relativa uns són més útils que d'altres i és això el que haurà de portar a una selecció del que s'ha descrit com model de fundació, model que comparteixen en major o menor mesura les universitats millors del nostre entorn.

És a la Universitat per definició a on s'acumula el coneixement i en gran manera el que pot ser el ferment de la nostra societat. És una obligació de l'Administració en el cas de la Universitat pública fer que aquest actiu tingui el rendiment màxim i l'impacte social que és legítim esperar a partir dels recursos públics mobilitzats i de l'esforç moltes vegades no degudament remunerat de la comunitat docent universitària.

Article publicat el 6 de novembre de 2013

ÈTICA I UNIVERSITAT

Josep Joan Moreso / Catedràtic de Filosofia del Dret de la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona, de la qual fou Rector entre 2005 i 2013. “L’ètica a la universitat descansa en un grapat de valors que inspiren la vida acadèmica i són el rerefons que li atorga el seu més pregon sentit. La consciència d’aquests valors és la saba que vivifica la institució”.

Llibertat acadèmica

La llibertat acadèmica és el valor central de la universitat, entesa com a absència de restriccions per fer recerca i docència, per parlar i publicar, només sotmesos a les regles i pautes de la comunitat científica al si d’una societat democràtica, sense entrebancs en la cerca de la veritat.

Aquesta llibertat és allò que ens justifica. La llibertat acadèmica, a través de la història, ha estat sobretot amenaçada pels governs autoritaris, que empresonen qui no pensa com ells volen que es pensi i que practiquen la censura i, també, per grups autoritaris que, de vegades des de dins la universitat, amenacen, coaccionen i enterboleixen el clima de respecte mutu acadèmic. Són els grups autoritaris els que no accepten la discrepància, ni –en el fons– estimen la llibertat acadèmica.

Col·legialitat i subsidiarietat

La col·legialitat significa concebre la universitat com un conjunt de persones que es tenen igual consideració i respecte en la seva activitat acadèmica. Aquest col·legi de professors s’expressa en un clima de cooperació entre iguals al que són incorporats els estudiants, de grau i de postgrau, i el personal d’administració i serveis. El sistema de governança de les universitats ha de ser capaç de reproduir aquest valor de la col·legialitat i ha d’inspirar la constitució i l’actuació de tots les seus òrgans de govern.

La subsidiarietat s’ha d’entendre com un compromís a prendre les decisions el més prop possible de l’àmbit al que han d’afectar. Això comporta que la direcció de la recerca de la universitat la decideixin els investigadors al si

dels seus grups de recerca, en el context dels departaments, i que l'orientació docent dels estudis la decideixin els professors, d'acord amb els estudiants i les persones de l'administració, al si de les Facultats i dels Centres. Això és compatible amb una gestió eficient des del punt de vista econòmic, però la dimensió gerencial, que hi és i és important, del govern de les universitats no ha de tenir prioritat sobre la dimensió col·legial.

La unitat del saber: diversitat i equitat disciplinar

La universitat està concebuda com una recerca global i unitària del saber, de manera que el coneixement de les disciplines més abstractes està íntimament connectat amb les disciplines més aplicades; la comprensió de les cultures més antigues és rellevant per a les societats del present. Per aquesta raó, també les diverses disciplines representades a la universitat s'han de concebre com a diverses en l'equitat, els cultivadors de les disciplines han de ser capaços d'apreciar les contribucions dels altres, produint així una reciprocitat paritària entre els àmbits del coneixement. Aquesta paritat ha de traslladar-se també al reconeixement mutu que han de tenir les dues grans tasques dels universitaris: la docència i la recerca.

Si ho fem així, una ben justificada por que sentim sovint, s'apagarà. Em refereixo a la idea que la universitat europea pot perdre el seu llegat humanista. Realment això seria un desastre, però si preservem aquesta idea unitària del saber, llavors la reciprocitat preservarà l'humanisme.

Compromís amb la ciutat, el país i el món

El primer compromís de la Universitat és que la formació dels seus estudiants i la recerca dels seus investigadors contribueixi decisivament a millorar el benestar material i a enriquir el teixit social i cultural de la societat de la que forma part. En el nostre cas, això comença per un compromís indefugible amb la ciutat de Barcelona: amb l'esperit emprenedor de la seva indústria i el seu comerç, amb l'esperit de llibertat i justícia de les seves associacions i institucions cíviques, amb l'esperit refinat de la cultura, expressada als seus teatres, auditoris, museus, galeries, biblioteques, editorials, llibreries. Aquest compromís ha de ser capaç d'estendre's i transformar-se en una contribució cabdal a la societat i a la cultura catalana, espanyola i europea, en un context on es formen i conviuen ciutadans del món i per al món. En la mesura que encertem en aquests propòsits, no només formarem millors professionals millorant el nostre sistema econòmic, sinó que formarem ciutadans amb major capacitat deliberativa, més compromesos amb la llibertat igual de tothom, millorarem per dir-ho així la textura republicana de la nostra democràcia i de les nostres institucions representatives.

Article publicat el 6 de novembre de 2013

EL REpte DE LA CREDIBILITAT

Màrius Carol / Director de La Vanguardia. Afirmar: “els mitjans de comunicació hem d’entendre que caldrà recuperar la credibilitat de les audiències a partir de defensar fortament uns valors majoritàriament acceptats”.

Indro Montanelli, un del periodistes més íntegres del segle XX, va escriure a les seves memòries que complia amb els seus principis però que gairebé no tenia en compte les seves ideologies, entre d’altres raons, perquè els principis romanen i les idees canvien amb el pas del temps. I advertia que havia après després de molts anys de practicar el periodisme que calia resservar el compromís de la coherència només pels valors fonamentals, en els que un home ha d’inspirar la seva conducta: l’honradesa, la sinceritat, la valentia i la responsabilitat.

Avui sembla que els mitjans ens hem oblidat d’aquest consell i hem acabat tenint un problema de credibilitat a la societat, com ho demostra la darrera enquesta del Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS), en la que els periodistes hi figurem com els professionals pitjor puntuats, juntament amb els jutges i molt lluny del lloc principal que ocupen els metges. Durant molts anys els periodistes hem estat capdavanters en la lluita per aconseguir un món més just, més equilibrat i més solidari. El periodistes hem tingut la independència com a bandera i la llibertat com a fita. A la història del cinema hi podem trobar més de quatre-centes pel·lícules on els periodistes són els herois. Mai el periodista és el dolent, com si l’espectador no pogués entendre que el professional de la informació no estigués al costat de les persones. Què ha passat perquè la societat ens vegi ara com a part del problema? Segurament no hem estat a l’alçada de les circumstàncies, per la pròpia fragilitat dels mitjans davant de la doble sacsejada a la que estan sotmesos, fruit de la crisi general i d’una altra crisi estructural. Avui molts mitjans són

massa dependents del poder polític o financer i no sempre denunciem amb contundència el que està passant, ni expliquem per què està passant.

Era Arthur Miller qui va escriure que un bon diari és una nació mirant-se a ella mateixa. El sentit últim de la premsa és comprometre's amb els seus lectors fins que pensin que el seu diari és qui més els representa, qui els pot defensar amb més força. Els mitjans informem, formem i distraiem, però sobre tot ens comprometem amb qui ens compra cada dia. I hem de ser exemple d'una societat cada vegada més complexa i que necessita referents indiscutibles. Ara fa uns dies hem vist com la premsa britànica ha decidit no informar del judici dels presumptes assassins d'un soldat britànic a plena llum del dia, que van ser descoberts per una càmera amb els matxet ensangonat amb el que l'havien degollat, per no comprometre la imparcialitat de la vista. El crim era un cas que ha generat pintades racistes, atacs a mesquites i manifestacions violentes de l'extrema dreta. No tinc clar que sigui la postura més encertada, però al menys cal reconèixer sentit de responsabilitat per obrir un debat i resoldre'l d'una manera sensata i col·lectiva.

Els mitjans de comunicació hem d'entendre que caldrà recuperar la credibilitat de les audiències a partir de defensar fortament uns valors majoritàriament acceptats. I que encara som a temps de fer-ho, però que ens hem d'afanyar. Només si la societat ens torna a veure com un dels seus aconseguirem complir el paper per al qual vam ser concebuts i que ha fet que durant tres segles i mig protagonitzéssim el panorama informatiu. John Pulitzer va escriure que les nacions pugen o s'ensorren al mateix temps que la seva premsa, així que seria bo que entenguéssim que uns bons mitjans no només ens faran més lliures, sinó també més forts davant de les adversitats.

Aquest és el repte que tenim el periodistes, però també la resta de ciutadans.

Article publicat el 25 de novembre de 2013

ENTRE LES URGÈNCIES I EL SOROLL

Albert Sáez / Director adjunt de El Periódico de Catalunya i professor de Blanquerna Comunicació (URL). “L’ètica dels mitjans ha de respondre a aquelles pautes de comportament que configuren el sentit de la seva existència: formar part del projecte emancipador de la Il·lustració”.

Parlar de l’ètica dels mitjans de comunicació avui és parlar dels reptes que els imposen les noves formes de consum de la informació derivades de l’explosió de les telecomunicacions i de les xarxes socials. Quan una activitat professional rep una sotragada com aquesta, ha de mirar-se al mirall i recordar el sentit de la seva existència. Els mitjans, com tantes altres coses, formen part del projecte emancipador de la Il·lustració. Els mitjans han de donar informació per fornir els coneixements dels homes i les dones lliures que es fan responsables del seu propi destí i del seu propi govern. Els mitjans no són, en el seu sentit primigeni, instruments de control social, ni a favor dels poders establerts ni tampoc dels que es vulguin imposar per camins que no siguin els de la deliberació democràtica. L’ètica dels mitjans ha de respondre, doncs, a unes pautes de comportament de les seves empreses i dels seus professionals que responguin al sentit de la seva existència.

En el nou context, els reptes per complir aquesta funció social són els de sempre: establir mètodes objectius de verificació de les informacions que es transmeten, triar el temari informatiu d’acord amb els interessos del públic per sobre d’altres instàncies, evitar la distorsió de la realitat a través de la manipulació del llenguatge i assegurar la pluralitat de punts de vista de les informacions i de les opinions periodístiques. I els impediments no han canviat massa: els poders que volen interferir en la tasca dels periodistes, la seva pròpia subjectivitat i la interferència d’interessos empresarials o polítics.

La suma de la proliferació de les xarxes de telecomunicacions i de la digitalització dels sistemes de tractament de la informació ajuda en part a superar

més fàcilment alguns d'aquests reptes. L'anomenada "autocomunicació de masses" (Manuel Castells) té un sentit emancipador en la mesura que multiplica el nombre d'emissors d'informació i garanteix una més gran pluralitat de punts de vista i d'opinions. A la vegada, es multiplica també l'accés a mitjans de comunicació que ara ja és global i es facilita l'accés a les fonts primàries de la informació (documents, declaracions,...) de manera que s'eviten alguns riscos de la intermediació periodística. També imposa noves dificultats. La principal està relacionada amb l'acceleració de la producció d'informació. A les xarxes, el valor suprem és la immediatesa, la reducció del gap temporal entre que es produeix un fet i que en donem notícia. Aquest valor posa en risc alguns elements bàsics de l'ètica periodística, especialment pel que fa als processos de verificació de la informació i de recerca de versions contrastades dels fets. Indueix a errors i, en molts casos, provoca més desinformació que coneixement. Un fenomen que es repeteix amb la segona dificultat que m'agradaria destacar: la creació de soroll. La multiplicació de fonts d'informació i de canals de difusió genera pluralitat, com hem dit, però també soroll. Les xarxes, massa vegades, en comptes d'il·lustrar el públic es limita a enlluernar-lo, posant al seu abast més informació de la que pot processar i entendre en el poc temps que disposa. Aquest soroll encara es multiplica exponencialment per la pèrdua d'un concepte bàsic en l'ètica periodística com és el principi de responsabilitat editorial, hi ha molta informació disponible de la que ningú se'n fa responsable de la seva verificació i del seu tractament.

Nous i vells reptes per a una professió que només perviurà si recupera el sentit de la seva existència i manté una ètica professional d'acord amb el que els ciutadans esperen d'ella.

Article publicat el 25 de novembre de 2013

LA ÉTICA Y LA CIENCIA

Víctor Canivell / Presidente del Consejo de Administración de Integromics, empresa del sector biotecnológico. Analiza cómo evoluciona la ética debido a los cambios que suponen los avances científicos, por un lado, y la ética que vertebra el desarrollo científico (cómo se hace la ciencia), por el otro. “La interacción de la ética y la ciencia inciden de manera fundamental en nuestras vidas y es por este motivo que es necesario que la sociedad sea consciente de ello, lo conozca y lo moldee adecuadamente”.

La ética trasciende todo lo que hacemos, por lo que sin duda incide también en cómo hacemos la ciencia. Entendemos por ciencia el trabajo de descubrir cómo funciona el universo, cuáles son sus leyes de funcionamiento, cómo las podemos modelar, y en definitiva cómo podemos prever mejor el futuro. Los avances de la ciencia nos permiten aprovechar mejor los recursos naturales a través de las nuevas tecnologías a las que da lugar. La tecnología es la consecuencia práctica de la ciencia. La tecnología marca el cómo podemos vivir en sus aspectos prácticos –que se modula por la realidad de la economía– y la ciencia marca el cómo entendemos el mundo y nuestra posición en el mismo –en contraste y diálogo constante con la filosofía y la religión. Y en ambos casos, ciencia y tecnología, hemos de ver cómo conviven y cómo interaccionan con la ética.

Nos vamos a centrar aquí en un par de dimensiones de este binomio “ciencia + ética”: 1) cómo aplicamos los resultados de la ciencia a través de la tecnología y cómo incide en ello la ética, y 2) cómo se hace la ciencia, cómo se desarrolla y cómo incide la ética en este proceso.

Es un lugar común decir que la ciencia no es “ni buena ni mala” ya que, lo que es, es la constatación de nuestro modelo mental del universo. Se aventuran unos principios básicos y unas hipótesis matemáticas del modelo, se calculan sus proyecciones en situaciones prácticas y se miden dichas cantidades en la realidad. Si concuerdan y son repetibles, nos convencemos de que el modelo es adecuado, es decir, refleja adecuadamente la realidad

en las circunstancias medidas. Con el tiempo dichos modelos abarcan cada vez más ámbitos de la realidad, de lo más sencillo a lo más complejo, de los componentes más básicos de la materia al universo astronómico, de los materiales inertes a los cuerpos vivos, de la estructura básica de la vida a todo el entorno cambiante del individuo y de su sociedad –y cada vez con más precisión. Realmente es una actividad apasionante.

Pero saber es poder. Y la ética de cada cual es la que dictará la manera de cómo se aplican dichos conocimientos y las tecnologías correspondientes. La informática, las comunicaciones e internet nos han facilitado muchísimo la vida, nos dan acceso a mucha más información de manera mucho más rápida y económica –pero también pueden usarse para realizar ataques destructivos contra la privacidad, contra las instituciones financieras, y en un mundo del “Internet de las cosas”, contra las infraestructuras físicas etc. Por ello hemos de dotarnos de unas reglas de convivencia, de unas leyes que reflejen el equilibrio adecuado entre la libertad de uso de las tecnologías con la protección necesaria de las personas y las instituciones que nos hemos dado.

Dicho equilibrio adopta diferentes formas según el entorno social en que se desarrolla, y por tanto de la ética imperante. Encontrar y acordar dichos equilibrios se hace más difícil cuánto más rápido sea la evolución de la tecnología, y por tanto del status quo de lo que es económicamente factible para la mayoría de la sociedad. Un caso claro es la explosión tecnológica hasta nuestros días de las tecnologías de la información y de internet. En la base de dicha explosión está el descubrimiento de los semiconductores y la ciencia de los materiales. Esta revolución ha colapsado muchos de los modelos productivos y económicos de hace pocas décadas, a la vez que ha abierto un sinfín de nuevas oportunidades. La información está al alcance de todos – o de casi todos. Las situaciones planteadas por la defensa de los derechos de autor de productos digitalizables (como la literatura, la música, el video y el cine), por el impacto de Wikileaks y, recientemente, por las escuchas de la NSA demuestran a la vez lo fácil que es tener acceso a mucha/ toda la información, como lo complejo de resolver el dilema de dónde está el punto de equilibrio que entre todos consideremos más oportuno, más justo. Y hay que decidirlo muy rápido, ya que la tecnología avanza de manera acelerada. Nuestro problema es que las instituciones no son capaces de digerir esta velocidad de cambio, y ello provoca claras disfunciones. Pero es claro que una guía fundamental para hacerlo es disponer de unos principios éticos básicos y ampliamente aceptados. Ello a su vez depende de una

educación adecuada en unos valores éticos. La sociedad necesita acordar cuáles son los prioritarios, cómo trasladarlos a las nuevas generaciones y cómo adaptarlos en base a nuevos horizontes de conocimiento.

Otro frente abierto en la actualidad es el correspondiente a la revolución de la biología molecular. Se dice que si el siglo XX fue el de la física, el siglo XXI será el de la biología. Estamos desentrañando el libro de la vida: cómo nos reproducimos, cómo nos desarrollamos y cómo morimos – desde un ser vivo mono-celular hasta una persona. De hecho estamos ante avances de biología sintética que es capaz de crear nuevos individuos a partir de códigos genéticos ad hoc, es decir, no directamente a partir de simples modificaciones de perfiles genómicos pre-existentes. También nos planteamos la posibilidad de atenuar, o de bloquear, el proceso del envejecimiento de las células. Todas estas posibilidades nos conducen a situaciones hasta ahora insospechadas y ante las cuáles la sociedad ha de plantearse qué normas éticas básicas aplicar y cómo adoptarlas.

Finalmente nos planteamos también la ética de cómo se hace la ciencia. Los científicos en general relacionan sus éxitos, reconocimiento y capacidad de avanzar sus investigaciones con su producción de trabajos publicados en revistas de reconocido prestigio, los llamados “índices de impacto”. Es un mundo muy competitivo, con una carrera constante de publicar más y más, ya que en ello se basa el avance profesional y la captación de nuevos recursos para seguir y ampliar las tareas investigadoras. Tanto es así, que la calidad puede peligrar, llegándose al caso de dar por buenos datos no adecuadamente contrastados y por ello erróneos. Por ejemplo, en el campo de la biotecnología, inciden muchos factores, incluidos los detalles de los protocolos de cómo se han llevado a cabo los experimentos así como las sutilezas de los métodos estadísticos utilizados en contextos de “big data”; por ello hay estimaciones de que la mitad de los resultados publicados son difícilmente replicables. Aquí entra en juego sin duda la ética de trabajo del investigador.

Otro tema relacionado con la ética es el hecho de quiénes firman la autoría de los trabajos. Es cierto que en la actualidad hay una tendencia a la masificación de investigadores en ciertos ámbitos experimentales, y por ello la constatación de decenas de autores en ciertos trabajos. Aquí de nuevo entra en juego la ética de los autores, en suscribir la autoría sólo los investigadores que sí han contribuido a los resultados y conclusiones del trabajo.

Finalmente podemos citar también el proceso de selección de candidatos para nuevas plazas de investigación y de docencia universitarios. Este es

otro ámbito en que entra en juego la ética del tribunal, en realmente acordar unos criterios adecuados y luego aplicarlos correctamente y con coherencia.

En definitiva, aunque la ciencia sea un ámbito neutro en el sentido de reflejar las leyes de la naturaleza, su uso a través de la tecnología, así como su elaboración, en cuanto son actividades humanas, se impregnan de la ética en su desarrollo. Y viceversa, los avances científicos, en cuanto a proveernos de una más completa comprensión del mundo y una mayor capacidad de interactuar con el mismo, pueden influir en el desarrollo de nuestros principios éticos. Se trata de dos ámbitos fundamentales de nuestra vida, y por ello es fundamental que la sociedad los conozca y module adecuadamente.

Article publicat el 9 de desembre de 2013

L'ÈTICA EN CIÈNCIA

Pere Puigdomènech i Ramon Pascual / Membres de la Reial Acadèmia de les Ciències i les Arts de Barcelona. Afirmen que “cal seguir treballant per la creació generalitzada d'òrgans de control i sanció que vetllin per la integritat científica i la neutralitat de la recerca”. No obstant, adverteixen que “cal estar atents que això no sigui una trava administrativa més” i, en aquest sentit, apunten algunes solucions.

La ciència, el desenvolupament i la innovació (I+D+i) cada vegada és considerada com una de les peces claus en el progrés dels països i de la humanitat, per bé que aquesta importància no sempre sigui reconeguda des del punt de vista pressupostari, tant en el sector públic com en el privat. Però la recerca, com tota activitat humana, també s'ha de regir per codis de bon comportament, per codis ètics, i sempre hi ha hagut alguns casos de males pràctiques, afortunadament pocs i que, sovint, han sortit a la llum.

Per analitzar la problemàtica dels comportaments ètics en recerca, i començant pels aspectes més generals, en primer lloc s'ha de considerar la necessitat de mantenir la integritat científica, que ha de regir la pràctica diària de la ciència. Aquí i allà apareixen casos de frau, dels quals els més comuns són els qualificats de fabricació de dades, falsificació i el plagi. Actualment aquesta tendència pot estar esperonada per la pressió per publicar (*publish or perish*) i per la necessitat d'obrir-se camí i aconseguir llocs de treball. En aquest sentit, s'ha expressat la preocupació per l'arribada a primera línia de la ciència de països amb cultures diferents de l'europea. Tot i el gran nombre d'investigadors i de publicacions, el nombre de casos de frau sembla reduït, probablement gràcies al sistema en el seu conjunt, per exemple, el control de les publicacions per revisors, que a més d'estar dirigit a garantir la seva qualitat també està orientat a minimitzar els casos de frau. Però tot i l'excepcionalitat, s'han de tenir instruments per al seu tractament.

En segon lloc, en relació amb la neutralitat de la recerca, cal reflexionar sobre com s'utilitzen els descobriments científics. Els investigadors han de

tenir en compte els aspectes ètics entorn a l'aplicació de les seves recerques a través de les tecnologies que es fan servir en agricultura, energia, telecomunicacions i, especialment, en les tecnologies biològiques, que poden afectar les nostres concepcions del món. Exemples d'això són les recerques en cèl·lules mare produïdes a partir d'embrions, la fecundació in vitro, etc. Però també l'ús de les nanotecnologies o les plantes transgèniques.

Casos especialment sensibles són les pràctiques de la ciència en el cas de la biologia, que ja es van començar a considerar als Tribunal de Nuremberg. A diferents nivells, s'estan establint regulacions mitjançant comitès de bioètica. Cal considerar el cas de la recerca amb humans o mostres humanes, la recerca en animals i l'alliberament al medi ambient d'organismes modificats genèticament. La discussió més actual està en la implementació de regulacions de treball amb animals de laboratori i en les regulacions dels assajos clínics.

De cara al futur, ja s'estan fent esforços, que cal augmentar, per educar els investigadors i el públic en general sobre aquest tema, per exemple, amb l'aprovació de Codis de Bones Pràctiques Científiques. Les Acadèmies de Ciències i, en particular, l'Associació Europea d'Acadèmies (All Academies of Europe, ALLEA) han estat molt actives en aquest aspecte. Cal continuar amb la creació generalitzada d'òrgans de control i de sanció. En això cal estar atents a que no sigui una trava administrativa més, de les que de manera creixent destorben la pràctica de la recerca. Sembla més raonable, com en altres situacions, actuar amb contundència en els casos en els que es presenta algun tipus de mala conducta o bé crear òrgans d'apel·lació (*ombudsman*). Els casos més coneguts són els de l'Oficina d'Integritat Científica dels Estats Units o el cas danès. A Espanya el CSIC va formar un Comitè d'Ètica que s'ha ocupat d'aquests casos.

Article publicat el 9 de desembre de 2013

ÈTICA I TECNOLOGIES PER A LA SALUT, O COM ELS DILEMES NO SÓN SEMPRE SALUDABLES

Alícia Granados / Responsable de l'estratègia global d'avaluació de tecnologies del departament de R&D de Genzyme, a Sanofi Company, presidenta del Consell Social de la UAB i membre del CAREC. Afirmar que en Salut Pública el criteri d'eficiència en la presa de decisions no és suficient i reclama la necessitat d'augmentar la transparència, de validar les assumpcions envers l'efectivitat de les tecnologies i d'integrar la pràctica de l'anàlisi ètic.

El ràpid augment del coneixement científic i de les innovacions tecnològiques està canviant la manera d'entendre les causes de moltes malalties i el diferent impacte dels tractaments en les persones. Ens trobem davant d'un paradigma científic nou que podria comportar beneficis addicionals per la salut, perllongant la vida i/o augmentant la qualitat d'aquesta en determinats pacients.

No obstant això, en la societat actual plural, diversa i asimètrica en moltes dimensions, les decisions d'incorporar, utilitzar o descartar les noves i velles tecnologies per a la salut¹ porten cada cop més a dilemes ètics. La resolució, sovint no explícita d'aquests dilemes, no sempre dona lloc a decisions saludables per a determinats grups de població.

En el camp de les tecnologies per a la salut, limitar el criteri de les decisions a l'avaluació de la seva eficiència (cost-efectivitat) no és suficient. És cert que l'eficiència ha de ser vista com un principi ètic, perquè el cost d'oportunitat de la utilització dels escassos recursos implica que un recurs assignat a un ús ja no està a disposició d'un altre, que al seu torn podria ser beneficiós per a altres persones. No obstant, el valor de les tecnologies no és senzill de determinar i depèn també de les diferents perspectives de les parts que poden tenir interès i/o gaudir del seu potencial benefici.

---

¹ Les tecnologies per a la salut són tots aquells procediments, tècniques, fàrmacs, dispositius i equips que s'utilitzen per a la predicció, prevenció, diagnòstic, tractament, control, pal·liació i rehabilitació en medicina i salut pública. Siguin aquestes innovacions fruit de la recerca científica o conseqüència de canvis organitzatius en la manera de proveir serveis de salut.

El valor d'un fàrmac o equipament mèdic, que ha demostrat la seva eficàcia i seguretat, serà diferent per a metges que per a pacients, per a la indústria que per als gestors, per a les persones circumstancialment sanes o malaltes i el valor absolut, també pel que fa a les tecnologies i la salut, no existeix, sempre és relatiu.

En una situació econòmica al sud d'Europa sense precedents com l'actual, que fa perillar la societat del benestar, els dilemes ètics són encara més punyents. Així per exemple, s'han de descartar, per motius d'eficiència, les demandes d'accés a tecnologies provadament eficaces i segures per aquelles persones que pateixen malalties rares versus (vs) aquelles persones que en pateixen de més freqüents? És just limitar l'accés de la gent gran a les noves tecnologies per rebaixar els costos de la pràctica mèdica?

És conegut que l'equitat com a principi ètic reclama una assignació equitativa dels recursos, que no necessàriament es correspon amb l'eficient distribució d'aquests.

En l'ecosistema de les ciències de la salut està creixent el consens al voltant de la conveniència d'augmentar la transparència de les decisions, de validar les assumpcions envers l'efectivitat de les tecnologies fetes en el curs de l'anàlisi econòmic –assumpcions massa freqüents i sovint poc precises– i, finalment, d'integrar sistemàticament la pràctica de l'anàlisi ètic, introduint criteris explícits sobre la teoria moral que predominarà a l'hora de decidir.

Cada cop hi ha més literatura escrita i veus que reclamen la pràctica sistemàtica de l'ètica en la presa de decisions vers la salut . L'argument és que podria minimitzar ostensiblement l'impacte negatiu d'algunes decisions.

Aquesta orientació dels processos de presa de decisions cap a una major transparència, ètica i rigor, podria ajudar a que els dilemes implícits d'eficiència vs equitat, d'eficiència vs sostenibilitat o d'equitat vs assequibilitat (*affordability*) no comprometessin, de forma injustificada i opaca, la salut de determinats grups de població.

Article publicat el 31 de gener de 2014

ÉTICA EN LA ERA DE INTERNET

Mateo Valero / Director del Barcelona Supercomputing Center y catedrático de la UPC. Llama a la reflexión sobre la peligrosidad de un mal uso de la información disponible en la red y reclama la existencia de medidas legislativas y sociales que se adecuen a la nueva realidad.

Internet es una potente herramienta que ha transformado la Sociedad. Día tras día aumenta de manera exponencial la cantidad de información digital generada, transmitida, procesada y almacenada. En 2013 se generaron alrededor de 2 Zetabytes (Zetabyte = 10^{21} bytes) de datos, cantidad superior a la generada desde el principio de los tiempos hasta hace año y medio.

Esta proliferación extraordinaria de datos y la capacidad de extraer conocimiento de ellos crea una nueva era en el avance de la humanidad. Estamos ante una revolución tecnológica única, que nos permite por una parte, resolver problemas, impensables hace pocos años pero que nos plantea una nueva problemática relacionada con la Ética difícil de resolver.

Un ejemplo positivo para la Ciencia, de los muchísimos que existen, es el proyecto LHC, del acelerador de partículas instalado en Ginebra. En cada segundo de funcionamiento genera 1 Petabyte (Petabyte = 10^{15} bytes) de datos que debidamente filtrados se distribuyen por todo el mundo para que los científicos puedan compartirlos y colaborar en sus investigaciones.

Otro ejemplo que podemos describir está relacionado con la medicina personalizada. Por una parte, es necesario que los investigadores tengan acceso a las enormes bases de datos genéticas que se están llenando a partir de la secuenciación del DNA de miles de pacientes ahora (serán millones dentro de poco) para, con la ayuda de supercomputadores, poder estudiar la influencia de los genes en las enfermedades y de esta forma, predecirlas, prevenirlas y administrar fármacos personalizados a cada paciente. Pero

cuidado, la información genética de cada paciente no debería de ser accesible para otros usos, sin las autorizaciones pertinentes.

Existen muchísimos ejemplos que pueden ser muy peligrosos: Las personas estamos generando información denominada huella digital, asociada a casi cada actividad que realizamos, pero especialmente, cada vez que accedemos al móvil o a las redes sociales. Somos nuestra huella digital. Nunca como hoy fue tanta verdad la frase “la información es poder” y, aún más, riqueza. Hoy gran parte de la huella digital de millones de ciudadanos circula libremente por Internet. En 2013, viajaron por la red más de 600 Exabytes (Exabyte = 10¹⁸ bytes). De ellos alrededor del 40% están asociados a operaciones relacionadas con Google.

Los sistemas operativos de los computadores personales e Internet y sus redes sociales asociadas como Facebook, Twitter, YouTube, LinkedIn, etc. están pensados para compartir, y por lo tanto son vulnerables a la falta de confidencialidad. Por ello es relativamente fácil obtener los datos que viajan por la Red y acceder a la información almacenada en nuestros computadores personales sin que el dueño de los datos lo sepa ni, por supuesto, lo autorice. Y frente a protecciones tecnológicas, como pueda ser el encriptar la información, los salvapatrias, tales como la agencia NSA americana, dedican cantidades enormes de dinero para desarrollar artilugios muy sofisticados como los computadores cuánticos para intentar romper cualquier clave de protección que utilizan los documentos, desde los pertenecientes a las naciones hasta los relacionadas con transacciones bancarias, aplicaciones médicas o de negocios. Como se ha visto en los casos Assange y Snowden, estamos ante una bomba de relojería de consecuencias inimaginables.

La tecnología avanza a mayor velocidad que las leyes. Necesitamos desarrollar urgentemente leyes que tengan en cuenta esta nueva problemática generada por las tecnologías de la información y sus nuevos usos. Y también precisamos que los ingenieros que las desarrollan reciban formación ética para que intenten valorar a priori los efectos sociales y éticos de sus implementaciones.

Conviene que nos hagamos una serie de preguntas. ¿Quiénes son los propietarios de nuestros datos? ¿Podemos y debemos de ser nosotros, que los generamos, los únicos propietarios? ¿Pueden los gobiernos o las instituciones públicas utilizar los datos que consideran necesarios para garantizar la lucha contra el terrorismo? ¿Por qué los utilizan para hacer política chantajista y ventajista? ¿Podemos vender nuestros datos? ¿Debemos definir los

ciudadanos y sólo los ciudadanos los niveles de protección de nuestros datos? ¿Es ético que nos lleguen cada día más y más correos electrónicos de contenido no deseado? ¿No debería ser posible y fácil solicitar a cualquiera que tenga datos nuestros que los borre si ese es nuestro deseo? ¿Deberíamos de pagar para que las empresas utilicen nuestros datos para mejorar nuestra calidad de vida?

En definitiva, nuestros datos son fuente de poder para las empresas que intentan vendernos sus productos, también para los políticos que pretenden ganar las siguientes elecciones y en definitiva para todos aquellos que son capaces de usarlos en su beneficio. El hecho de que sepamos que somos espiados, ¿puede llegar a cambiar nuestras raíces culturales y sociales?

Una vez más, la tecnología no es ni buena ni mala en sí misma, todo depende del uso que hagamos de ella. El futuro es apasionante, pero tiene sus riesgos.

Article publicat el 31 de gener de 2014

ÈTICA I SALUT, UN BINOMI INDISPENSABLE

Núria Terribas / Jurista. Directora de l'Institut Borja de Bioètica (Universitat Ramon Llull). Coordinadora i docent del "Màster Universitari en Bioètica" de la URL. Membre del Comitè de Bioètica de Catalunya, així com també de diversos comitès d'ètica d'institucions sanitàries. Considera que els avenços del coneixement biomèdic dels darrers 60 anys no han anat acompanyats del mateix desenvolupament en actituds ètiques davant les persones a les que es deu el nostre model sanitari i reclama la necessitat de més formació per canviar actituds i aptituds dels professionals i les institucions, cap a un major respecte de la persona.

Fa unes setmanes la Dra. Granados ens parlava d'ètica i noves tecnologies per a la salut, apel·lant a la transparència i al rigor per resoldre conflictes d'eficàcia vs equitat i sostenibilitat. Aquesta seria una vessant d'innegable actualitat, especialment també en el present context de crisi que ens ha fet reflexionar a fons sobre el principi de justícia en salut i repensar allò que anomenem "estat del benestar" i que hem forjat sobre un model de salut pública i universal que ara s'està qüestionant.

També cal, però, analitzar quins són els comportaments ètics en el context personal de la salut, quan ens referim a l'individu concret, al seu procés de malaltia i a l'atenció que espera rebre per part dels professionals i les institucions que l'acullen. La medicina en els darrers 60 anys ha evolucionat molt més que en tota la seva història, no només en el coneixement de les malalties i els seus possibles tractaments sinó també i molt especialment en les eines que disposa per a fer-hi front –noves teràpies i proves diagnòstiques, prevenció, farmacologia, tècniques de suport vital, incorporació de les noves tecnologies al tractament de la informació, etc. Aquests avenços ens han portat a una medicina superespecialitzada que sovint ha prioritzat l'eficàcia però també ha suposat "l'atomització" de l'usuari, que és vist i tractat com un seguit de patologies o dificultats a superar, lluny d'una visió global com a persona, en el conjunt de les seves necessitats bio-psico-socials i sense una correcta coordinació i atenció. A aquest fenomen hi ha contribuït també la pèrdua de valors professionals i mancances essencials en la formació de les noves generacions, especialment de metges, per a qui els temes d'ètica i bioètica de la praxis professional són força aliens i desconeguts.

El que sí hem incorporat en l'assistència és el compliment dels requeriments legals, imposats per la norma sota el risc de sancions, tals com l'obligació de complir amb el deure d'informació i especialment el consentiment informat, o el deure de protecció de dades personals. Amb tot, el rerefons ètic d'aquestes obligacions, que són el respecte a l'autonomia de la persona per a prendre decisions responsables i el deure de protegir la seva intimitat i confidencialitat, es perd en els aspectes purament formals, que alhora hem convertit en ítems avaluable de qualitat de l'assistència, merament quantitativus i no qualitativus –compliment numèric del consentiment signat en les històries clíniques o grau d'implementació de sistemes de protecció de dades en els fitxers electrònics. Si s'informa adequadament a la persona, si tenim actituds respectuoses amb la intimitat de la persona, més enllà del registre, etc., això ni interessa analitzar-ho ni ningú vetlla per a que sigui respectat.

Majoritàriament, el ciutadà-usuari-pacient, titular de drets i també obligacions, transita de forma passiva pel sistema sanitari entomant totes aquestes maneres de fer perquè és conscient de la seva vulnerabilitat i que, en context de manca de salut, està a les mans dels professionals que l'atenen. Tot i que aquesta és encara una realitat en els nostres hospitals i centres de salut, cal ser conscients com a societat que no és el desitjable i que les noves generacions, més informades i formades, seran molt més exigents dels seus drets en salut i per tant obligaran a revisar actituds i aptituds dels professionals i de les institucions prestadores dels serveis. El tomb important a fer, però, no hauria de venir donat per una major exigència ciutadana, que també, sinó per una major consciència ètica dels deures professionals i d'aquells que tenen la responsabilitat sobre ells (des de les instàncies administratives que sovint imposen criteris no prou respectuosos pel pacient, passant pels gerents hospitalaris i comandaments de qui depenen criteris interns de funcionament i gestió, fins al professional en la seva pròpia consulta o àmbit d'atenció a la persona).

Som en un moment en que els nous avenços tecnològics i biomèdics estan liderant el sector sanitari, amb voluntat de fer-lo més eficient i eficaç davant la malaltia o en la prevenció d'aquesta. Seria bo, també, que aquest lideratge anés acompanyat per criteris ètics adients, que permetin integrar el coneixement de forma respectuosa amb la dignitat de la persona i els seus drets, d'altra banda àmpliament reconeguts en el marc legal nacional i internacional.

En aquesta tasca, la bioètica hi té un paper fonamental i molt viu al nostre país, que hem de preservar i posar-lo en valor!

Article publicat el 31 de març de 2014

ÈTICA, SALUT I TECNOLOGIES

Joan Cornet / Director del Centre de Competència mHealth, MWC Barcelona, reflexiona sobre els reptes de la tecnologia per empoderar els pacients i millorar la qualitat de vida i la salut dels ciutadans. Però afirma que els nous processos no estan exempts de dilemes ètics encara a resoldre i alerta del perill de fracturació de la societat en relació als recursos de cada ciutadà.

L'ètica és un element clau en les nostres societats, i més encara quan aquestes estan en canvi permanent. El cervell humà no està ben dotat pels canvis. Després de 40.000 anys del que en podem dir humanitat, els canvis més importants han tingut lloc en els dos darrers segles. I tot i així, encara hi ha diferents velocitats de canvi en cada societat i en els diferents països del món.

La salut, la malaltia i la mort han estat sempre elements de preocupació de les persones i les societats s'han organitzat per fer front a aquests reptes. En el curs dels darrers anys, les tecnologies han entrat amb força en els sistemes de salut i en la pràctica mèdica. En especial, la digitalització de la informació i de les dades transformen la pràctica clínica i, sobretot, tenen un gran potencial per tal que el ciutadà / pacient tingui un rol més actiu en la cura de la seva salut.

La Professora Núria Terribas, en el seu article diu que:

Majoritàriament, el ciutadà-usuari-pacient, titular de drets i també d'obligacions, transita de forma passiva pel sistema sanitari entomant totes aquestes maneres de fer perquè és conscient de la seva vulnerabilitat i que, en context de manca de salut, està a les mans dels professionals que l'atenen.

Per complementar aquest excel·lent article de la Professora Terribas, voldria assenyalar els reptes ètics que ens plantegen les noves tecnologies, però des del punt de vista com aquestes poden ajudar a empoderar el ciutadà/

pacient a millorar la seva salut i qualitat de vida. La pregunta és: si hi ha solucions tecnològiques disponibles que poden millorar la salut i el benestar i no s'implementen, estem davant d'un problema ètic? No es tracta de l'ètica en les intervencions clíniques, que és tot un món, sinó de l'ètica per tal que el ciutadà/pacient pugui deixar de ser "passiu".

Prevenió de la salut

Les evidències clíniques en la prevenció són cada cop més abundants i tenen més importància per mantenir-se sa. Hi ha tot un seguit de malalties que es poden evitar, o almenys ajornar la seva aparició si la persona té l'oportunitat de seguir un estil de vida adequat. El repte és com aquestes evidències es comuniquen de forma adequada a la ciutadania, per tal de possibilitar l'establiment de conductes sanes i, en el seu cas, fer els canvis d'hàbits adequats.

Diagnòstic

El diagnòstic és un element cabdal que té una gran implicació en la vida d'un pacient. Un cop realitzat, el repte és com es comunica al pacient de forma que en sigui conscient i pugui actuar en conseqüència. També com pot obtenir informació complementària i validada clínicament.

Tractament

En determinades malalties hi ha diferents possibilitats a l'hora de prescriure un tractament. Sense cap dubte la informació és vital per tal que el pacient pugui decidir amb criteri. També saber els resultats d'un tractament en casos similars.

Monitorització i seguiment

Amb l'augment de malalties cròniques, el seguiment i la monitorització de les constants vitals dels pacients és fonamental. El repte és com aquesta monitorització és accessible a totes aquelles persones que ho necessiten i que, per descomptat, hi estant d'acord.

El seguiment/acompanyament dels pacients des de la vessant social és cada cop més necessària, en especial en persones grans que viuen soles, amb una coordinació eficaç entre serveis socials i serveis de salut.

Quin rol poden tenir les tecnologies digitals?

Aquests reptes es poden superar a partir de nous procediments i processos de les organitzacions socials i de salut ens els quals la tecnologia ha de ser un element facilitador. El pacient/ciutadà ha de poder accedir a la infor-

mació i les dades de la seva salut, ha de disposar d'evidències per cuidar-se, tenir qualitat de vida i ha de poder decidir en cada moment el que cregui més adequat.

Estem davant d'un nou paradigma, el de la connectivitat, on gràcies a tecnologies com els mòbils i les tablettes es permet accés ràpid a la informació per comparar, aprendre i decidir sense que importi on és la persona/pacient. Però cal anar en compte, per tal d'evitar una divisió en la nostra societat, una esclatxa entre aquelles persones que tenen mitjans o recursos i aquelles que pel seu nivell econòmic no podran gaudir dels avantatges de la salut digital.

Però la tecnologia digital en si mateixa també suposa un seguit de qüestions ètiques:

- La protecció de les dades personals de salut.
- La identificació amb seguretat de la persona que accedeix a les seves dades de salut o estableix comunicació per via digital amb el seu metge o infermera.
- En els casos de persones grans dependents o persones discapacitades, qui pot tenir dret a accedir a les dades personals del pacient?
- Pel que fa als instruments de control de constants i els utilitzats pel seguiment de dietes, com es garanteix la confidencialitat de la informació?
- Com es pot aconseguir que la multitud de dades de les històries clíniques electròniques puguin ser útils per a la recerca sense trencar la confidencialitat d'aquestes dades?

Encara hi ha moltes qüestions per resoldre. Mentrestant, em permeto citar a Jürgen Habermas:

Por otra parte, la calidad de una vida en común no se mide solo por el grado de solidaridad y el nivel de bienestar, sino también por el grado en que en el interés general se contemplan equilibradamente y por igual los intereses de cada individuo¹

Article publicat l'1 d'abril de 2014

---

¹ Jürgen Habermas. *ESCRITOS SOBRE MORALIDAD Y ETICIDAD*. Pág. 113. Editorial Paidós, 1991

ÈTICA I TERMODINÀMICA

Marcel Coderch / Enginyer de Telecomunicacions. Planteja el dilema de l'ètica en la sostenibilitat de les nostres societats com un problema de termodinàmica. Des d'aquest punt de vista, la història de la humanitat segueix un comportament de maximització de la dissipació d'energia i, per tant, l'única manera de frenar els desequilibris socials i mediambientals és reduint el creixement global, fet difícilíssim d'aconseguir però imperativament necessari per l'autor.

Tal com jo ho veig, el principal problema ètic que tenim plantejat és com organitzar les nostres societats de manera que puguin arribar a viure al planeta els 9.000 o 10.000 milions de persones que sembla que existiran abans de finals de segle. I fer-ho en condicions de vida dignes, sense malmetre l'equilibri mediambiental actual i sense que es desfermin conflictes permanents pel control dels recursos naturals imprescindibles per les nostres vides: territori, aigua i energia. Aquest problema el podem enfrontar amb tècniques de pensament exclusivament econòmiques, històriques, filosòfiques o religioses, o bé, com jo prefereixo, fonamentant-les des del punt de vista científic.

Tots els éssers vius som, en el nivell més físic i elemental de descripció, màquines tèrmiques regides per les lleis de la termodinàmica. És més, els nostres cossos i les nostres societats són sistemes dissipatius auto-organitzats que es mantenen vius gràcies a un flux permanent d'energia. És la visió de la vida popularitzada en diferents èpoques per Erwin Shrödinger, Ilya Prigogine i Per Bak, i la que millor explica l'aparició d'estructures complexes que es reproduïxen en un univers de matèria i energia.

Les dues primeres lleis de la Termodinàmica són ben conegudes i poc discutides, però hi ha una tercera llei que, tot i no estar tan universalment acceptada, té molt sentit: les estructures dissipatives s'auto-organitzen de manera que maximitzen el flux d'energia que les travessa; és a dir, maximitzen la velocitat a la qual dissipen energia i produeixen entropia. Recent-

ment, un astrofísic francès, François Roddier, ha publicat un interessant assaig termo-bio-sociològic, titulat *Thermodynamique de l'évolution*, que fa un viatge des del principi de l'univers fins a la globalització cultural dels nostres dies de la mà d'aquesta tercera llei, i que explicaria gairebé tots els fenòmens físics, biològics i socials que observem. Per exemple, l'auto-organització de l'Univers, l'aparició de la vida, l'evolució genètica darwiniana o l'emergència de la intel·ligència i la cultura.

Aquest viatge el porta fins el que ell mateix considera una especulació sobre el futur de la humanitat, atès que l'evolució dels sistemes dissipatius auto-organitzats és essencialment imprevisible, tot i que tenen una característica comuna: la formació de successius allaus d'esdeveniments, cada un dels quals té les propietats d'una bifurcació fractal. Aquests allaus segueixen la llei de Gutenberg-Richter, segons la qual la seva amplitud és inversament proporcional a la seva freqüència. Exemples d'aquests fenòmens són els allaus de neu, els terratrèmols o l'aparició de noves espècies biològiques, un fenomen que segueix la pauta que els biòlegs anomenen "equilibris puntuats": llargs períodes amb canvis mínims, seguits d'un allau de noves espècies.

I tot això, quina relació té amb l'ètica de la condició humana? Els dos darrers segles s'han caracteritzat per un creixement sense precedents de la població mundial i del benestar econòmic, la qual cosa provoca un esgotament ràpid dels recursos naturals i una afectació important del sistema climàtic planetari. La història de la humanitat que coneixem no representa, per tant, l'estat "normal" de les societats humanes, sinó que no és més que un estat transitori, provocat per l'allau d'esdeveniments que van seguir a la Revolució Industrial, ella mateixa un dels esdeveniments, junt amb l'aparició de l'agricultura al Neolític, de llarga amplitud i baixa freqüència, típics dels sistemes dissipatius auto-organitzats. Podem fer-nos dues preguntes: quant durarà aquest estat transitori? I, quin serà l'estat d'equilibri que pertocarà viure a la humanitat fins que torni a succeir un altre gran esdeveniment que ho capgiri tot plegat?

L'informe del Club de Roma, "Els Límits del Creixement", ja ho va advertir a principis dels anys 1970. De seguir amb les taxes de creixement d'aquella dècada, la humanitat es col·lapsaria a la segona meitat del segle XXI. La seva proposta era reduir voluntàriament els consums, les desigualtats i el creixement de la població, i ningú els va fer cas perquè hem descobert que no podem reduir les desigualtats, ni protegir el mediambient, ni reduir la natalitat sense frenar el creixement econòmic, ja que estem en

un món on competim per maximitzar la dissipació d'energia. L'única solució seria posar-nos tots d'acord per frenar col·lectivament el nostre creixement econòmic, però ens trobaríem amb el dilema del presoner. És per tant comprensible que cap govern assumeixi el risc de frenar el seu creixement individualment. Les coses haurien d'anar molt malament a nivell global i requeriria posar en qüestió tot el paradigma econòmic actual. Per quan n'estiguem convençuts, ja serà massa tard. Per tant, l'esfondrament de la nostra civilització sembla ineludible.

Davant d'aquest dilema, quin hauria de ser un comportament ètic? Fins i tot, té sentit plantejar-nos el problema des de l'ètica? Són preguntes que em faig cada dia, després d'haver llegit el llibre de Roddier, tot intentant compaginar allò del pessimisme de la intel·ligència amb l'optimisme de la voluntat. Però malauradament encara no hi he trobat resposta.

Article publicat el 27 de maig de 2014

L'ÈTICA DE LA MOBILITAT SOSTENIBLE

Joan Torres / Enginyer industrial, defineix l'ètica de la mobilitat sostenible com el compromís i les respostes que han de donar les institucions polítiques, econòmiques i socials en front a les actituds i comportaments autàrquics i individualistes de la ciutadania occidental actual, per tal de millorar el medi ambient i donar compliment a la "tolerància zero" en els accidents de trànsit, entre d'altres.

La mobilitat és la capacitat de traslladar i transportar persones i mercaderies d'un origen-destinació, essent un dels pilars del desenvolupament econòmic i social del nostre temps. La mobilitat i els seus modes de transport són vistos tradicionalment com uns elements positius i dinamitzadors de la nostra societat.

La mobilitat generadora de més desplaçaments, més ràpids, distants i segurs, el seu desenvolupament tecnològic (I+D+i), les seves infraestructures semblen no suficients fins i tot en època de crisi, en l'imaginari social. Demandes que malgrat tot generen la congestió, contaminació, estrès, el soroll, el cost, accidents... com a externalitats negatives a suportar pel conjunt dels ciutadans, si no ens plantejem nous paradigmes en el conjunt del sistema.

La resposta a la necessitat de continuar planificant i gestionant la mobilitat, conscients dels seus efectes negatius, provoca un nou concepte de la mobilitat, la mobilitat sostenible, que a partir del reconeixement de la mobilitat com un dret ha de ser generadora d'una nova ètica normativa per tal de garantir més seguretat integral, salut, igualtat d'oportunitats i reducció de combustible i CO₂.

Mobilitat sostenible que a través de nous paradigmes i eines com la planificació urbanística concurrent, integral i transversal, de la gestió d'un mix dels diferents modes de transport, d'una regulació normativa garantista però alhora congruent i proporcional, han d'aconseguir, al marge dels ob-

jectius específics de la planificació física i funcional, el canvi d'hàbits i de comportament per un ús més racional dels diferents modes de transports.

Una nova ètica de comportament viari, que s'ha d'aconseguir mitjançant una integració i coherència entre els principis i les pràctiques, el que es coneix , per *buenos modales* avui en desús, i que fan referència a les maneres de ser i de fer coherents amb els principis que un diu creure.

Per què una nova cultura ètica? Molts estudis avalen que “les barreres” per aconseguir una mobilitat sostenible és la falta de percepció en el comportament propi (principis i pràctiques), al no reconèixer la cooperació als danys comuns que els hàbits individuals produeixen.

Percepció negativa que s'alimenta i justifica per polítiques dels governs, per exemple, de les polítiques de l'urbanisme de la difusió, baixa qualitat del transport públic, el seu cost, una Llei de Seguretat Viària “massa” punitiva (especialment en velocitat i alcoholèmia i drogues) que donen lloc a antigues i males pràctiques en l'ús del vehicle privat. També a l'associar l'estalvi i eficiència energètica amb una pèrdua de qualitat de vida, clara “barrera” social per l'aplicació de pautes de consum més raonables.

Per una altra banda, l'existència d'una percepció positiva per l'acceptació de nous hàbits en l'ús de modes més sostenibles –bici, transport públic i taxi híbrid. A les limitacions de la llibertat d'elecció i ús, especialment en l'automòbil –zones 30, zones per a vianants, ordenació viària, etc. Assimilació de noves càrregues econòmiques –peatges, zona blava-verda, aparcament, futura vinyeta, etc.– o un nou concepte de cost-ús –no al cotxe de propietat sinó de lloguer, cotxe compartit, etc.

Aquestes reflexions posen en evidència la necessitat d'una ètica transversal en la planificació, gestió i formació de la mobilitat tant a nivell polític com econòmic, conceptual i social, però cal tenir en compte que la cultura ètica del comportament viari és patrimoni dels ciutadans, conceptes com l'espai d'un bé compartit, necessitats de codis i lleis, institucions i agents com a element fonamental de convivència, els mites de la llibertat, drets i deures, raons i emocions, joves grup de risc, conductor verd, educació generadora de civisme, etc. Són els elements que configuren la trilogia seguretat viària, ecologia i civisme.

Es diu “que la manera de conduir és un reflex directe de la manera de viure”. Aquesta és la clau de volta de la nova cultura ètica de la mobilitat sostenible.

Article publicat el 27 de maig de 2014

LA CULTURA DE L'ÈTICA

Carles Duarte / Director de la Fundació Lluís Carulla. Afirmar que “si volem enfortir èticament el nostre país, es fa indispensable destinar tota l’atenció a engruixir el pes de la cultura en la nostra vida col·lectiva”.

La cultura configura la nostra mirada sobre el món. És el fruit d’una construcció de segles en què han intervingut generacions successives, sovint de procedències diverses. La cultura constitueix un escenari compartit de reconeixement col·lectiu, d’interpretació de la nostra condició i de la realitat que l’envolta. Té una dimensió patrimonial, de bagatge, de llegat que hem rebut i eixamblem des de la nostra experiència d’avui. Però en té una altra que té una vocació creativa, de recerca, d’interpel·lació dinàmica, d’anhel transformador. La cultura és el territori de referències que ens identifica, en escales diferents, com a catalans, com a ibèrics, com a europeus, com a occidentals, com a humans.

Si parlem de Ramon Llull i de Jaume Cabré, de Robert Gerhard i de Jordi Savall, de les pintures romàniques de la Vall de Boí i de Joan Miró, de les catedrals gòtiques i d’Antoni Gaudí, estem evocant un marc on la nostra existència succeeix i troba el seu sentit, però fàcilment el relligarem amb el peninsular, el mediterrani, l’europeu. Josep Ferrater Mora hi va reflexionar a “Les formes de la vida catalana” o George Steiner al seu breu assaig a “La idea d’Europa” per citar només un parell d’exemples prou representatius.

En el procés d’evolució de l’ésser humà, que, de la mà del llenguatge, s’ha endinsat pels camins de l’abstracció, l’han civilitzat l’art, el pensament i la ciència; l’han allunyat de comportaments primaris i feréstecs; l’han disposat al goig de la contemplació i de la creació de la bellesa, a la recerca; n’han anat conformant un teixit ètic. L’ésser que adquireix un rostre espiritual,

que es commou amb la música, que concep i narra històries se sent empès a la formulació de codis de conducta que el protegeixin de la barbàrie, de l'agressivitat desencadenada en violència. La cultura assumeix, doncs, una responsabilitat primordial en l'adquisició d'una perspectiva ètica. Per això, si volem enfortir èticament el nostre país, es fa indispensable destinar tota l'atenció a engruixir el pes de la cultura en la nostra vida col·lectiva, des de l'escola als mitjans de comunicació i naturalment incloent-hi d'una manera determinant els equipaments –biblioteques, teatres, auditoris, museus– les activitats empresarials –editorials, empreses audiovisuals, sales de cinema, galeries d'art– i les entitats de la societat civil –amb el riquíssim i enormement capil·lar món de la cultura popular: ateneus, castellers, sardanistes, geganters, diables.

La cultura és un component crucial del coneixement aprofundit i de l'esperit crític. Es parla sovint amb preocupació d'una crisi de valors i en part s'atribueix precisament a l'erosió de certs valors l'origen i la magnitud de la crisi econòmica, que ha tingut uns efectes tan durs i tan persistents. Sens dubte s'ha produït una transformació del sistema de valors, afavorida pels canvis substancials en les nostres formes de vida, derivats de la generalització de les noves tecnologies i de la mundialització, però, en el cas de Catalunya, també d'una modificació significativa de les maneres de considerar aspectes tradicionalment rellevants.

La Catalunya conscient que les administracions públiques hi havien jugat en contra durant segles havia concentrat les seves energies en la capacitat privada d'iniciativa en totes les seves manifestacions. Confiava el seu futur a la creativitat, a la laboriositat i a l'estalvi, sentint-se segura de les seves pròpies forces. La recuperació de l'autogovern va derivar cap al sector públic una part rellevant de les energies del país, un fenomen que hem de valorar com un reequilibri raonable, si no acaba conduint a una minva desmesurada del tremp i la potència d'una societat civil que ha estat i continua essent clau en la nostra història i en la definició dels nostres horitzons. Si la cultura ha estat un eix decisiu a l'hora de ser i de projectar-nos, potser havia anat quedant en una posició secundària en els anys previs a la crisi econòmica, de la mateixa manera que alguns sectors econòmics havien reculat en benefici d'altres que s'han demostrat més vulnerables i menys sostenibles.

L'aplicació a Catalunya de l'enquesta europea de valors, reflectida en l'obra *Valors tous en temps durs*, dibuixa un escenari on es constata una modificació notable de la consideració dels catalans amb relació a la feina, la família o la religió. Davant del sistema de valors i dels models ètics, cal analitzar

amb rigor els fets i les dades, des d'un esforç irrenunciable d'objectivitat, però també escau fomentar la reflexió i la reacció. Succeeix per exemple en el cas dels comportaments polítics, que conviden a una rectificació en àmbits com el finançament dels partits o els sistemes electorals, però també en els procediments d'accés a la cultura, on les noves tecnologies reclamen l'aplicació de normes èticament consistents, que evitin, mitjançant mecanismes proporcionats, una pirateria indiscriminada que podria fer inviables les professions artístiques i fer insostenibles les indústries creatives, que a Europa ocupen un lloc cada més important en el conjunt de l'activitat econòmica.

Article publicat el 16 de juny de 2014

